Evropska komisija

Smernice za učitelje in izobraževalce o boju proti dezinformacijam ter spodbujanju digitalne pismenosti z izobraževanjem in usposabljanjem

Zahvala

Smernice je pripravila Evropska komisija ob podpori strokovne skupine za boj proti dezinformacijam in spodbujanje digitalne pismenosti z izobraževanjem in usposabljanjem, ki jo vodijo svetovalci, povezani z družbo ECORYS. Komisija se želi zahvaliti naslednjim osebam:

Ahmet Murat Kılıç, Svet Evrope
Alina Bargaoanu
Arminas Varanauskas
Cassie Hague, Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
Charo Sádaba, Iberske digitalne raziskave, Univerza v Navarri
Claus Hjorth
Divina Frau-Meigs, Savoir Devenir
Eleni Kyza
Gabriella Thinsz, Švedska izobraževalna radiotelevizija
Giacomo Mazzone
Irene Andriopoulou
Jens Vermeersch, Evropska zveza delodajalcev na področju izobraževanja
Juliane von Reppert-Bismarck, Lie Detectors
Kamil Mikulski, Kosciuszko Institute
Kari Kivinen, Urad Evropske unije za intelektualno lastnino
Norman Röhner, ALL DIGITAL
Onno Hansen-Staszyński
Sally Reynolds, Media and Learning Association
Sandra Troia
Stacey Featherstone, META
Thomas Nygren
Veni Markovski
Vitor Tomé

Evropska komisija ni odgovorna za posledice ponovne uporabe te publikacije.

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2022
© Evropska unija, 2022

Politiko ponovne uporabe dokumentov Evropske komisije ureja Sklep Komisije 2011/833/EU z dne 12. decembra 2011 o ponovni uporabi dokumentov Komisije (UL L 330, 14.12.2011, str. 39). Če ni drugače navedeno, je ponovna uporaba tega dokumenta dovoljena na podlagi licence Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/). To pomeni, da je ponovna uporaba dovoljena, če je ustrezno naveden vir in so označene morebitne spremembe.

Za uporabo ali reprodukcijo elementov, ki niso v lasti Evropske unije, je morda treba za dovoljenje zaprositi neposredno imetnike pravic.

Print	ISBN 978-92-76-55107-2	doi: 10.2766/302760	NC-09-22-371-SL-C
PDF	ISBN 978-92-76-55096-9	doi: 10.2766/096181	NC-09-22-371-SL-N

Kazalo

1. Predgovor 6

2. Uvod 8

3. Uporaba smernic pri izobraževanju in usposabljanju 9

Komu so smernice namenjene? 10

4. Opredelitev ključnih pojmov v teh smernicah ... 11

5. Ozadje 13

Poučevanje in učenje v digitalnem šolskem okolju 13

Smernice in namigi – pred dejavnostmi v učilnici, med njimi in po njih 15

Pred dejavnostmi
Sodelovanje s šolskimi deležniki 15

Med dejavnostmi 19

Po dejavnostih 19

6. Krepitev kompetenc digitalne pismenosti v učilnici in šoli: vzgoja digitalnih državljanov 20

Na začetku poučevanja digitalne pismenosti 21

Učni cilji za digitalno pismenost 22

7. Dezinformacije: za kaj gre? 24

Namesto tega načrta dejavnosti razmislite o naslednjih: 25

Značilnosti dezinformacij 26

Zakaj se dezinformacije ustvarjajo in razširjajo? 26

Kaj je preverjanje dejstev? 28

Kaj je razkrivanje? 29

Ocenjevanje verodostojnosti informacij ter način, kako identificirati in uporabljati verodostojne vire 30

Razumevanje različnih razsežnosti dezinformacij 30

Etični vidiki dezinformacij 30

Ekonomski vidiki dezinformacij 31

Nekatere kognitivne in čustvene razsežnosti dezinformacij 32

8. Ocenjevanje in vrednotenje digitalne pismenosti v šoli in učilnici: konkretne smernice za učitelje in izobraževalce 34

Kaj lahko ocenimo in kaj bi morali oceniti? 34

Vrste praks ocenjevanja 34

Ocena učinkovitih izobraževalnih pristopov v zvezi z digitalno pismenostjo 39

Opomba glede virov 39

Seznam načrtov dejavnosti v smernicah

Ozadje

Načrt dejavnosti 1: Obravnava dezinformacij

Načrt dejavnosti 2: Učenje o večperspektivnosti z uporabo več virov

Krepitev kompetenc digitalne pismenosti v učilnici in šoli: vzgoja digitalnih državljanov

Načrt dejavnosti 3: Obravnava evropske deklaracije o digitalnih pravicah in načelih

Načrt dejavnosti 4: Sledenje digitalnim odtisom

Dezinformacije: za kaj gre?

Načrt dejavnosti 5: Dejstvo ali mnenje?

Načrt dejavnosti 6: Presojanje informacij

Načrt dejavnosti 7: Raziskovanje razlogov za ustvarjanje dezinformacij

Načrt dejavnosti 8: Razprava o svobodi medijev

Načrt dejavnosti 9: Izvajanje preverjanja dejstev

Načrt dejavnosti 10: Razprava z učenci o tehnoloških vidikih dezinformacij

Načrt dejavnosti 11: Razprava o ekonomskih vidikih dezinformacij

Načrt dejavnosti 12: Razprava o teorijah zarote

Seznam namigov v smernicah

Ozadje

Namig 1: Vključevanje učencev

Namig 2: Vključevanje staršev

Namig 3: Obravnava spornih vprašanj

Namig 4: Izražanje sočutja

Namig 5: Poročanje

Krepitev kompetenc digitalne pismenosti v učilnici in šoli: vzgoja digitalnih državljanov

Namig 6: Igrifikacija in učenje na podlagi iger

Namig 7: Upoštevanje učencev

Dezinformacije: za kaj gre?

Namig 8: Preverjanje virov

Namig 9: Spodbujanje sprememb

Namig 10: Delo z učenci na področju vnaprejšnjega in naknadnega razkrivanja dezinformacij

Namig 11: Povezovanje s človekovimi pravicami

Ocenjevanje in vrednotenje digitalne pismenosti v šoli in učilnici: konkretne smernice za učitelje in izobraževalce

Namig 12: Komuniciranje s sodelavci

Namig 13: Ocenjevanje kompetenc učencev

Namig 14: Razmislek o naravi ocene

Namig 15: Ocenjevanje raziskovalnih spretnosti učencev

Namig 16: Povezovanje z univerzami

1. Predgovor

Z veseljem predstavljamo te smernice za učitelje in izobraževalce o boju proti dezinformacijam ter spodbujanju digitalne pismenosti z izobraževanjem in usposabljanjem. Smernice so bile napovedane septembra 2020 v okviru akcijskega načrta za digitalno izobraževanje (2021–2027), njihova objava pa pomeni ključen korak pri opolnomočenju naših mladih, da bi pri povezovanju z drugimi in prispevanju k našim živahnim demokracijam našli svoje mesto na spletu.

S pomočjo in podporo izobraževalcev in učiteljev skupaj pomagamo našim mladim, da lahko kritično razmišljajo, sprejemajo informirane odločitve na spletu in zagotavljajo svojo varnost, hkrati pa krepijo svojo odpornost. Učitelji in izobraževalci imajo ključno vlogo pri razvoju digitalnih spretnosti in kompetenc mladih.

Zato smo ustanovili strokovno skupino Komisije, ki je prispevala k tem smernicam. Poleg tega smo združili najrazličnejše strokovnjake iz akademske stroke, področij novinarstva in radiodifuzije, civilne družbe in tehnoloških podjetij ter širše skupnosti na področju izobraževanja in usposabljanja, da bi izkoristili njihovo obsežno znanje in neposredne izkušnje.

Besedilo v nadaljevanju odraža zavzetost in strast te strokovne skupine. Te smernice so namenjene uporabi v učilnicah po vsej Evropi in kot navdih za pouk.

Čeprav so smernice nove, nismo začeli iz nič, saj sta spodbujanje digitalne pismenosti in boj proti dezinformacijam pomembna dela politične agende EU. To je razvidno iz izvajanja akcijskega načrta proti dezinformacijam, akcijskega načrta za evropsko demokracijo, akta o digitalnih storitvah in posodobljene strategije za boljši internet za otroke (BIK+). Poleg tega v okviru izobraževanja in usposabljanja še naprej podpiramo strokovno znanje, pridobljeno v okviru programa Erasmus+, evropske solidarnostne enote in mreže e-Twinning. Nadgradnja tega dela je v središču sedanjih prizadevanj za oblikovanje evropskega izobraževalnega prostora.

Obstaja pa tudi jasna potreba po krepitvi vloge izobraževanja in usposabljanja pri spodbujanju digitalne pismenosti in boju proti dezinformacijam. Namen teh smernic je učiteljem in izobraževalcem predstaviti učne cilje, pedagoške prakse in praktične dejavnosti v enem samem, uporabniku prijaznem dokumentu, osredotočenem na pristope, ki so se izkazali za uspešne pri pouku, ter nove zamisli, ki lahko navdihnejo učitelje in mlade.

Leto 2022 je evropsko leto mladih. Cilji in želje mladih za prihodnost spodbujajo mene in mojo ekipo, da si stalno prizadevamo oblikovati politike, ki bodo botrovale spremembam.

Smernice so dopolnjene s končnim poročilo strokovne skupine, v katerem so poudarjena pomembna spoznanja, pridobljena pri pripravi smernic, ključne pobude na ravni EU in držav članic ter pregled obstoječih okvirov.

Iskreno se zahvaljujem strokovnjakom te skupine, ki so k temu prispevali.

Te smernice so del daljše poti, naše delo pa se z njimi ne konča. So del postopka, ki bo podprl razmislek Komisije o odzivu na pojav dezinformacij.

Vabim vas, da se nam pridružite na tej poti.

Mariya Gabriel
Evropska komisarka za inovacije, raziskave, kulturo, izobraževanje in mlade

2. Uvod

Spodbujanje digitalne pismenosti ter boj proti dezinformacijam v učilnicah in šolah sta danes bolj pomembna kot kdaj koli prej. Ne glede na raven izobraževanja in vrsto šole se morajo tako učitelji/izobraževalci kot učenci znajti v vse bolj zapletenem spletnem okolju, kjer jim je na voljo doslej največja količina informacij, ki jih lahko prebirajo, poslušajo in si jih ogledujejo.

To ponuja povsem nove priložnosti za iskanje informacij ter komuniciranje z drugimi v šolskem okolju in zunaj njega. Digitalni svet je vse bolj v središču učenja in poučevanja. Nekoč so bili na voljo samo učbeniki in tiskani viri, učenje je potekalo v razmeroma lokalnih okvirih, danes pa se zdi, da je cel svet na dosegu roke.

Učitelji in izobraževalci imajo pomembno vlogo, da mladim pomagajo pridobiti kompetence, ki jih potrebujejo za vseživljenjsko učenje v vse bolj digitaliziranem svetu. Digitalne kompetence odpirajo edinstvene možnosti za učenje. Digitalne tehnologije bodo vplivale na vsa področja ter vse večje število poklicnih in zasebnih prizadevanj. Mladi v vaši učilnici bodo z digitalnimi spretnostmi in kompetencami postali opolnomočeni, dejavni državljani v 21. stoletju. Teh kompetenc se je mogoče naučiti, s temi smernicami pa boste lahko podprli svoje učence[1] pri učenju.

Informacije, ki prodirajo v učilnice in domove učencev, imajo različne avtorje in vire, od katerih ima vsak svoje stališče, v nekaterih primerih pa tudi prikrite namene. Zaradi spreminjajočega se medijskega in informacijskega okolja se je pojavila potreba po tem, da učenci z uporabo digitalnih tehnologij bolje ter varno in odgovorno dostopajo do informacij, jih upravljajo, razumejo, vključujejo, sporočajo, ocenjujejo, ustvarjajo in razširjajo. V teh smernicah se te sposobnosti imenujejo digitalna pismenost. Učitelji/izobraževalci imajo pomembno nalogo, da olajšajo ta postopek.

Vse obsežnejši digitalni svet ponuja ogromno možnosti, prinaša pa tudi številne izzive in tveganja. Namerno in škodljivo širjenje netočnih informacij med pandemijo COVID-19 in rusko invazijo na Ukrajino februarja 2022 je pokazalo, kako ranljive so lahko demokracije v digitalni dobi. Za zdrave demokracije so potrebne odprte razprave, udeležba javnosti ter sistem zavor in ravnovesij. Kadar zlonamerne in napačne informacije ter dezinformacije oslabijo vire informacij, je demokracija lahko ogrožena. Te smernice so osredotočene zlasti na dezinformacije, tj. dokazljivo neresnične ali zavajajoče informacije, ki so ustvarjene, predstavljene in se razširjajo za pridobivanje gospodarske koristi ali namerno zavajanje javnosti ter ki lahko povzročijo javno škodo. Številni predlogi, kako pomagati vašim učencem, da bi razumeli pojav dezinformacij in povezano dinamiko, so enako uporabni za obravnavo napačnih informacij.

[1] V teh smernicah pojem „učenec“ pomeni učence in dijake v osnovnih in srednjih šolah.

3. Uporaba smernic pri izobraževanju in usposabljanju

Te smernice vsebujejo konkretne, praktične napotke za učitelje/izobraževalce. Kot take ne vsebujejo predpisov ali aksiomov, ampak so namenjene praktični podpori poučevanju v učilnicah in podobnih izobraževalnih okoljih.

V njih boste našli vse od jasnih razlag tehničnih konceptov prek praktičnih vaj za preverjanje dejstev, ki se lahko izvajajo v razredu, do informacij o načinih, kako spodbujati dobre spletne navade in ocenjevati učence.

Zaradi hitro spreminjajoče se narave tehnologije ter vedno novih možnosti digitalne komunikacije in medijev ni vselej enostavno zagotoviti smernic za spodbujanje digitalne pismenosti in boj proti dezinformacijam. Te smernice ne ponujajo rešitev za vse težave, s katerimi se lahko srečate v učilnici, ampak so osredotočene na naslednje cilje izobraževanja in usposabljanja:

1. zagotavljanje vpogleda in koristnega znanja o dinamiki in pojavnih oblikah dezinformacij ter glavnih značilnostih verodostojnih informacij;
2. spodbujanje razumevanja načina, kako je mogoče doseči digitalno pismenost;
3. izmenjavo informacij o načinu, kako kritično in odgovorno uporabljati digitalne tehnologije;
4. zagotavljanje vpogleda v načine, kako oceniti kompetence učencev na področju digitalne pismenosti.

Za uresničevanje teh ciljev so naslednji oddelki smernic strukturirani, kot je navedeno v nadaljevanju.

Oddelek 4 – *Opredelitev ključnih pojmov v teh smernicah* – vsebuje seznam opredelitev ključnih pojmov v zvezi z digitalno pismenostjo in dezinformacijami.

Oddelek 5 – *Ozadje* – vsebuje smernice, da bi v učilnicah in šolah bolje spodbujali obravnavo dezinformacij in digitalne pismenosti. Take smernice, ki temeljijo na najnovejših raziskavah in povratnih informacijah učiteljev/izobraževalcev, se nanašajo na primer na vlogo učiteljev/izobraževalcev in učencev, ustvarjanje varnega in spodbudnega učnega okolja itd.

V **oddelku 6** – *Krepitev kompetenc digitalne pismenosti v učilnici in šoli: vzgoja digitalnih državljanov* – so proučene specifične ovire in izzivi, učni cilji in navdihujoče prakse, povezane s temi temami. Obravnavani so načini, kako učinkovito spodbujati digitalno pismenost.

V **oddelku 7** – *Dezinformacije: za kaj gre?* – so proučene različne razsežnosti dezinformacij in predstavljene smernice za njihovo najboljšo obravnavo.

V **oddelku 8** – *Ocenjevanje in vrednotenje digitalne pismenosti v šoli in učilnici: konkretne smernice za učitelje in izobraževalce* – so obravnavana vprašanja, o katerih zagotovo razmišljajo vsi učitelji/izobraževalci, in sicer kako oceniti učence. Predstavljene so smernice za ocenjevanje digitalne pismenosti učencev in vrednotenje pobud na področju digitalne pismenosti, ki jih lahko izvaja šola.

Smernice vsebujejo barvne okvire, ki so namenjeni lažjemu branju. **Zeleni** okviri vsebujejo praktične namige za učenje in poučevanje, **modri** načrte dejavnosti za pouk, **rdeči** opozorila, **oranžni** pa druge koristne vpoglede. Opozorila ne pomenijo, da se je določenim temam bolje izogniti, ampak da jih je težje obravnavati in da so potrebne dodatne priprave za pouk.

Komu so smernice namenjene?

Smernice so namenjene različnim učiteljem in izobraževalcem, prvenstveno pa učiteljem/izobraževalcem v osnovnih in srednjih šolah. V smernicah se, kjer je to mogoče, razlikuje med posameznimi nasveti. V številnih primerih boste morda morali prilagoditi smernice glede na lastne okoliščine. Pojma „izobraževalci“ in „učilnica“ se uporabljata v širokem smislu. Nekatere vsebine so lahko koristne tudi za starše[2] in/ali člane skupnosti ter se lahko uporabljajo za neformalno in priložnostno učenje.

Smernice so bile pripravljene, da bi jih lahko uporabljali v okviru lastnih okoliščin, pa tudi da bi bilo vaše sodelovanje s sodelavci in drugim šolskim osebjem, kot so šolski psihologi, (šolski) knjižničarji in šolski socialni delavci, izpolnjujoče in bi povečalo učinek vaših prizadevanj. Dogajanje v šoli je mogoče obogatiti tudi z vključevanjem vodstva šole, staršev, medijskih delavcev, civilne družbe in skupnosti. V smernicah so na več mestih predlagani taki pristopi.

Nazadnje, upamo, da bodo te smernice za vas koristne in vam bodo pomagale pri vsakdanjem delu ter podprle vzgojo nove generacije obveščenih, opolnomočenih in dejavnih evropskih digitalnih državljanov.

[2] V tem dokumentu pojem „starši“ vključuje tudi druge skrbnike.

4. Opredelitev ključnih pojmov v teh smernicah

Za poimenovanje tega, kar ljudje srečujejo na spletu, se uporabljajo številni pojmi. Smiselno je, da si vzamemo trenutek ter si ogledamo nekatere od njih in njihov pomen. To lahko izvajalcem izobraževanja v učilnicah pomaga pri razpravah s sodelavci, učenci in skupnostjo. Naslednje opredelitve pojmov izvirajo predvsem iz mednarodnih dokumentov in okvirov politike, vendar so bile skrajšane za lažje branje.

Algoritmi: Algoritmi, kot se nanašajo na digitalne platforme, so orodja za izbiro vsebin, ki se prikazujejo uporabnikom, na podlagi relevantnosti in preferenc.

Umetna inteligenca (umetnointeligenčni sistemi): Programska oprema v računalnikih ali strojih, ki so programirani za opravljanje nalog, za katere je običajno potrebna človeška inteligenca, na primer učenje ali sklepanje.

Bot: Avtonomni program na spletu, ki vzajemno deluje z uporabniki in opravlja predhodno določene naloge.

Ceneni ponaredki: Mediji, spremenjeni z uporabo konvencionalne in cenovno dostopne tehnologije (npr. zamenjava obrazov).

Državljansko novinarstvo: Novinarstvo, ki ga izvajajo osebe, ki niso poklicni novinarji, ampak razširjajo informacije prek spletnih mest, blogov in družbenih medijev.

Vaba za klik: Vsebina, katere glavni cilj je pritegniti pozornost in spodbuditi obiskovalce, da kliknejo na povezavo na določeno spletno stran.

Razkrivanje: Dejavnost, ki se izvaja potem, ko se dezinformacije ustvarijo in razširijo. Njen namen je popraviti že predstavljene informacije in pojasniti predvsem neresnične informacije, ki so predstavljene.

Globoki ponaredki: Slike, videoposnetki in zvočni posnetki oseb ali dogodkov, ki se v resnici niso zgodili, ustvarjeni z uporabo umetne inteligence, ki jih je pogosto nemogoče ločiti od pristnih. V primerjavi s cenenimi ponaredki so bolj izpopolnjeni.

Digitalno državljanstvo: Sposobnost dejavnega, stalnega in odgovornega sodelovanja v digitalnih okoljih (lokalnih, nacionalnih, svetovnih, spletnih) na vseh ravneh (politični, gospodarski, družbeni, kulturni in medkulturni).

Digitalni odtis: Sledi podatkov, ki jih puščajo posamezniki, ki uporabljajo splet, vključno z obiskanimi spletnimi mesti, poslano elektronsko pošto in drugimi informacijami, ki so jih delili. Uporablja se lahko za sledenje spletnim dejavnostim in napravam posameznika.

Digitalna pismenost: Sposobnost varnega in ustreznega dostopanja do informacij ter njihovega upravljanja, razumevanja, vključevanja, sporočanja, ocenjevanja, ustvarjanja in razširjanja z uporabo digitalnih tehnologij. Vključuje kompetence, znane kot informacijska pismenost, medijska pismenost, računalniška pismenost in pismenost na področju IKT. Digitalna pismenost vključuje razsežnost dejavnega in državljanskega udejstvovanja v digitalnem svetu ter spodbuja aktivno državljanstvo.

Digitalna pedagogika: Uporaba inovativnih digitalnih orodij in konceptualnih pristopov. Njen namen je podpreti adaptivno in prilagojeno učenje ter prispevati k oblikovanju novih ustvarjalnih načinov učenja, obogatitvi učnih izkušenj in izboljšanju učnih rezultatov. Kot je bilo ugotovljeno, se v okviru digitalne pedagogike ceni odprto izobraževanje, vključno s prosto dostopnimi učnimi viri.

Dezinformacije: Dokazljivo neresnične ali zavajajoče informacije, ki so ustvarjene, predstavljene in se razširjajo za pridobivanje gospodarske koristi ali namerno zavajanje javnosti. Povzročijo lahko javno škodo.

Odmevne komore: Okolja, v katerih ponavljajoče se interakcije s somišljeniki ali viri s podobnimi prepričanji in ideologijami podkrepijo mnenje, politično nagnjenost ali prepričanje uporabnikov glede določene teme.

Preverjanje dejstev: Postopek preverjanja, ali so informacije resnične ali neresnične.

Filtrirni mehurček: Stanje, v katerem ljudje poslušajo ali si ogledujejo samo novice in informacije, ki podpirajo njihova obstoječa prepričanja in preference. Ta učinek je mogoče okrepiti na spletu, odvisno od tega, katere osebe ali strani uporabnik spremlja ali se z njimi poveže, in od algoritmov, ki prikazujejo vsebine na podlagi preteklega ravnanja na spletu, preferenc in nastavitev.

Zlonamerne informacije: Pravilne informacije, ki se škodljivo uporabljajo.

Medijska in informacijska pismenost: Sposobnost razumevanja informacij za javno dobro, sposobnost kritične uporabe informacij, medijev in digitalnih komunikacij za sodelovanje pri ciljih trajnostnega razvoja ter sposobnost pridobiti in izkoristiti vse koristi temeljnih človekovih pravic.

Medijska pismenost: Sposobnost dostopanja do medijev, razumevanja in kritične ocene različnih vidikov in okoliščin medijev ter ustvarjanja sporočil v različnih okoliščinah.

Mem: Slika, videoposnetek, del besedila itd., ki je običajno šaljiv ter ga uporabniki interneta kopirajo in hitro širijo, pogosto z manjšimi spremembami.

Napačne informacije: Dokazljivo neresnične informacije, ki se ne razširjajo zaradi zavajanja, uporabnik pa jih pogosto deli, ker verjame, da so resnične.

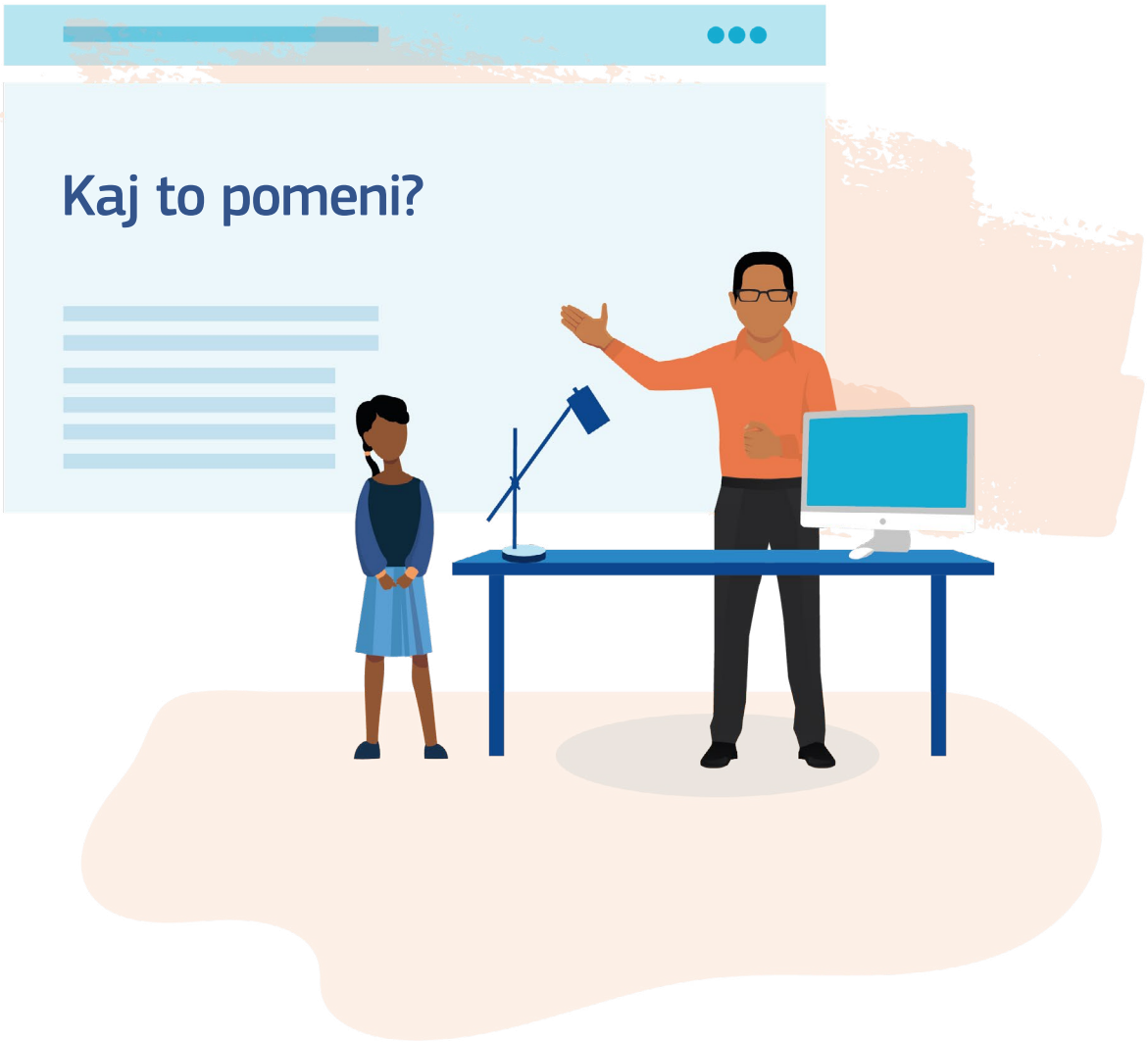
Ribarjenje: Napad, izveden zaradi kraje denarja ali identitete posameznika, pri čemer se posameznika spodbudi, da na domnevno verodostojnih spletnih mestih razkrije osebne podatke, kot so številke kreditnih kartic, bančni podatki ali gesla.

Vnaprejšnje razkrivanje: Dejavnost, pri kateri se prepričljiv argument ovrže, preden se razširi.

Vir: Začetna točka ali izvor posamezne informacije.

Trol: Oseba, ki namerno poskuša užaliti ali neposredno napada ljudi z objavljanjem žaljivih komentarjev. Trolarne so institucionalizirane skupine trolov, ki poskušajo vplivati na politična mnenja in odločanje.

Preverjanje: Postopek za ugotavljanje verodostojnosti in resničnosti spletnega mesta, naslova, računa ali informacij.

5. Ozadje

Ta oddelek vsebuje smernice za vzpostavitev učnega okolja, v katerem je lažje podpirati učence pri usvajanju digitalne pismenosti in razvoju kompetenc, potrebnih za to, da postanejo odporni proti napačnim in zlonamernim informacijam ter zlasti dezinformacijam.

Namenjen je učiteljem in izobraževalcem na splošno in ne glede na raven izobraževanja (na primer osnovne in srednje šole). Vsebuje namige in smernice za reševanje morebitnih izzivov, s katerimi se lahko srečuje učitelj/izobraževalec, ter različne načrte dejavnosti pri pouku za navdih. Predstavljeni nasveti se nanašajo na tri obdobja v izobraževalnem ciklu, tj. **pred dejavnostmi v učilnici, med njimi in po njih**.

Poučevanje in učenje v digitalnem šolskem okolju

Najprej je treba poudariti, da ne potrebujete obsežnega znanja o tehnologiji, da bi svojim učencem pomagali razviti digitalno pismenost. Ne glede na tehnologijo, ki je na voljo v vaši učilnici, lahko z učenci opravite širšo razpravo o številnih priložnostih in tveganjih, povezanih z digitalnim svetom, ter o pomenu ocenjevanja verodostojnosti informacij, s katerimi se srečujejo.

Tako kot pri vsakem učinkovitem poučevanju je pomembno ustvariti varno okolje, v katerem lahko učenci izrazijo svoja mnenja in se vključijo v aktivno učenje. Za učence je pomembno, da jih njihovi vrstniki in učitelji vidijo in slišijo, pa tudi da imajo možnost postati bolj pismeni v digitalnem svetu, s katerim so morda že dobro seznanjeni. V tem digitalnem svetu lahko učenci dostopajo do ogromnih količin informacij, slišijo številna mnenja o posamezni temi ter komunicirajo ne glede na geografske, jezikovne, kulturne in verske razlike. Vendar večinoma nimajo kompetenc in zrelosti, da bi lahko v celoti izkoristili vse, kar je na voljo, in prepoznali morebitne nevarnosti.

Zagotovo imate nabor pristopov, ki jih uporabljate pri delu z učenci, kadar je govora o težkih in včasih spornih vprašanjih. **Okvir 1** v nadaljevanju vsebuje nekatere izobraževalne pristope, ki jih morda poznate. Izkazali so se za koristne na področju digitalne pismenosti.

Okvir 1: Poučevanje in učenje v digitalnem šolskem okolju – nekaj koristnih pristopov

Naslednji pristopi k poučevanju in učenju so uveljavljeni ter jih lahko uporabljate kot navdih pri svojem delu.

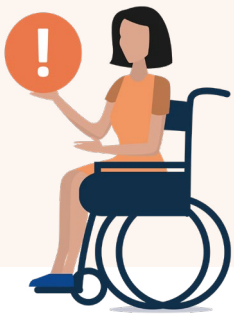
Spiralni učni načrt: Vsak predmet, vključno z digitalno pismenostjo, je mogoče poučevati pri kateri koli šoloobvezni starosti, če se vsakič uporabi ustrezen pristop k poučevanju. To je pristop, pri katerem se ključni pojmi predstavijo večkrat med učnim procesom, vendar vsakič bolj poglobljeno ali na podlagi druge uporabe. S takim pristopom je mogoče hitreje predstaviti pojme, ki se običajno prihranijo za poznejšo fazo.

Obrnjena učilnica: Strategija vrstniškega kombiniranega učenja, pri kateri se vključenost in učenje učencev okrepita z uporabo medijev v učilnici ter zunaj nje. Učenci pogosto preberejo gradivo doma, v učilnici pa rešujejo težave.

Kombinirano poučevanje: Pandemija COVID-19 je bila prelomnica v izobraževanju, saj je povečala obseg učenja na daljavo. Pri kombiniranem učenju je mogoče učinkovito združiti osebno in spletno poučevanje v eno samo kohezivno izkušnjo.

Učenje skozi prakso: Ta pristop v izobraževanju temelji na zamisli, da se naučimo več, če zadevno dejavnost izvedemo.

Učenje na podlagi iger in igrifikacija: Taki pristopi se nanašajo na uporabo strategij za igranje iger (igrifikacija) ali uporabo spletnih iger in iger, ki se igrajo brez povezave (učenje na podlagi iger), za izboljšanje učenja in povečanje privlačnosti učenja za posameznike. Primer tega so izobraževalne igre za ozaveščanje o pristranskosti medijev.

Praviloma imajo učenci razmeroma veliko svobode, kadar na primer uporabljajo digitalne naprave za dostopanje do aplikacij, komuniciranje na družbenih medijih ali brskanje po internetu. Zaradi te svobode lahko tudi dostopajo do ogromnih količin informacij, kar je koristno za njihovo izobraževanje. Vendar jih lahko spodbuja tudi k trivialnemu, neustreznemu in potencialno nevarnemu ravnanju v digitalnem svetu. Zato je za učitelje/izobraževalce ključni izziv pomagati učencem, da se izognejo škodljivemu ravnanju na spletu ter razvijejo znanje o sebi in spretnosti, da bodo to počeli samostojno.

Posebno pozornost je treba nameniti raznovrstnosti v učilnici v zvezi z ozadjem, mnenji in stališči učencev. To pomeni, da se učencem vnaprej zagotovijo nekateri vpogledi v digitalne možnosti in nevarnosti ter določijo temeljna pravila za razpravo (na primer, osebni napadi so prepovedani, treba je govoriti v lastnem imenu in uporabljati prvo osebo ednine)[3]. Koristno je, če poznate mnenje svojih učencev (in njihove vrstniške skupine) o določenih temah, preden jih obravnavate v učilnici, ter upoštevate, da so lahko mnenja različna. Koristno je tudi, če poznate vire novic in informacij, do katerih dostopajo, ter družbene medije, ki jih uporabljajo. Katere medije in spletne platforme spremljajo učenci ter kaj si mislijo o njih? Te informacije je morda treba izvabiti iz njih in včasih morajo biti odgovori anonimni. Koristno je tudi, da se oceni znanje, ki ga učenci že imajo o vprašanjih, kot so nastavitve zasebnosti, pravila in predpisi digitalne skupnosti, kaj je zakonito in kaj ne itd. (glej tudi oddelek 8).

Glede na možnost, da bodo učenci na spletu naleteli na neresnične in potencialno škodljive informacije, je najbolje, da se pripravite na pogovor z njimi o informacijah, ki so lahko zanje, njihove vrstnike ali njihovo skupnost sporne. To pomeni, da se pripravite na spopadanje s čustvi in nerazumnim vedenjem. Koristno je lahko tudi, da najprej z učenci opravite splošnejšo razpravo o vsebinah, na katere so nedavno naleteli v medijih in bi lahko bile sporne.

Razmislite o naslednjem:

- Učenci naj v okviru učenja redno uporabljajo digitalna orodja za različne namene.
- Omejite trajanje podajanja snovi in uporabljajte bolj interaktivne metode, kot so sokratska metoda, učenje na podlagi poizvedovanja in reševanja problemov ter različne metode učenja na podlagi sodelovanja.
- Skrbi in trditve učencev jemljite resno in spoštujte njihova stališča.
- Razmislite o posebnih potrebah, skrbeh, prednostih in slabostih skupine učencev, s katerimi boste delali, ter jih uporabite kot izhodišče za učenje.
- Izkoristite raznolikost ozadij in mnenj članov skupine. S tem bo izkušnja bolj bogata. Izberite delovne metode, s katerimi boste poudarili to raznolikost.
- Razpravljajte z učenci o zasebnosti ter poskrbite, da bodo razumeli, kaj je in kako jo je mogoče zaščititi. Vprašanja zasebnosti so pomembna tema razprav o digitalni pismenosti.
- Učenci bodo potrebovali vašo pomoč pri iskanju verodostojnih informacij na spletu, vendar morajo tudi sami usvojiti te spretnosti.
- Mladi se veliko naučijo drug od drugega. Strategije vrstniškega učenja so lahko učinkovite v celotnem izobraževanju, tudi pri uporabi digitalnih tehnologij. Naloga učitelja pri tem je predvsem olajšati ta postopek. Vendar je tudi pri vrstniškem učenju potrebno učiteljevo usmerjanje.
- Mladi veliko svojih spletnih navad pridobijo zgodaj in v domačem okolju.
- Uporabljajte aktualne lokalne ali svetovne dogodke kot vzvod za dejavnosti. Običajno velja, da so učenci bolj zainteresirani in motivirani, če so informacije nove.
- Kako izbrati ustrezen kontekst, okvir in pristop za posamezni razred ter kako ustrezno formulirati temo? Kakšna je predhodna motiviranost učencev? Nekateri mladostniki se izogibajo razpravam o spornih družbenih in političnih vprašanjih.
- Najustreznejša pravila za vsak razred. Kar je učinkovito za eno skupino, ni učinkovito za drugo. Po možnosti oblikujte pravila skupaj z učenci. Tako se bodo počutili odgovorne zanje.
- Izmenjajte zamisli z drugimi učitelji/izobraževalci in razpravljajte o njih.

[3] Na primer: „Mislim, da ...“, „Menim, da...“, „Strinjam se, da ...“.

Smernice in namigi – pred dejavnostmi v učilnici, med njimi in po njih

Za spodbujanje pozitivnih učnih izkušenj ter preprečitev neželenih rezultatov pri pouku digitalne pismenosti in odpornosti proti dezinformacijam, kot so spori in polarizacija, je lahko koristno, da pred poukom, med njim in po njem razmislite o naslednjem.

Namig 1: Vključevanje učencev

Če bi lahko bili nekateri učenci težko obvladljivi, razmislite o možnosti, da jih vključite v pripravo dejavnosti ter jim dodelite določene naloge ali odgovornosti. Morda vas bodo pozitivno presenetili.

Namig 2: Vključevanje staršev

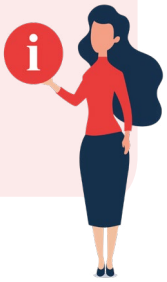

Stopnje vključenosti posameznih staršev so zelo različne. Dobra priložnost za komunikacijo je prvi sestanek učitelja/izobraževalca s starši v šolskem letu, na katerem je udeležba pogosto visoka. V primeru odpora staršev je pomembno, da imate v šoli zaveznike, kot je ravnatelj.

Opozorilo: Sporna vprašanja

Zelo pogosto je koristno, da z učenci razpravljate o spornih vprašanjih v zvezi z dezinformacijami, vendar je za to morda potrebnega več časa in previdnosti. Taka vprašanja so na primer:

- pandemija COVID-19 in cepiva;
- ruska invazija na Ukrajino;
- pretekla zgodovina krivic in sedanje krivice;
- zločini in kazni;
- vprašanja, povezana s spolom in spolno raznolikostjo;
- migracije, manjšine, rasizem in vera;
- podnebne spremembe in globalno segrevanje;
- kolonializem, suženjstvo, antisemitizem, zanikanje holokavsta;
- občutljive nacionalne teme.

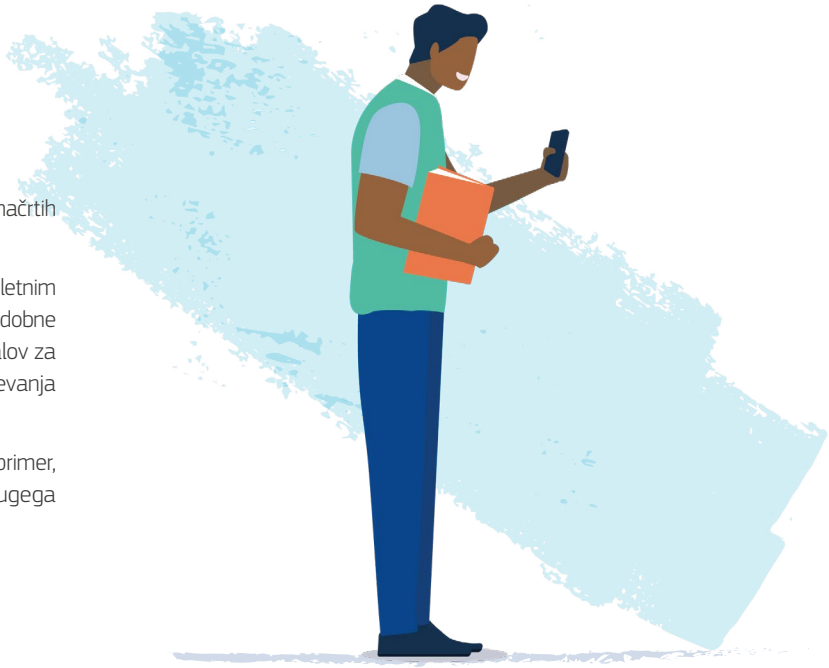

Pred dejavnostmi

Sodelovanje s šolskimi deležniki

Razmislite o naslednjem:

- Pred obravnavo občutljive ali sporne teme pri pouku se o svojih načrtih posvetujte z vodstvom šole.
- Pred obravnavo političnih ali občutljivih vprašanj, povezanih s spletnim svetom, ki lahko na koncu privedejo do tega, da imajo učenci podobne razprave doma, komunicirajte s starši prek uveljavljenih kanalov za komunikacijo med šolo in starši ter po potrebi uskladite prizadevanja (glej namig 2).
- Uskladite se s šolskim psihologom ali socialnim delavcem za primer, da bo potrebna podpora specialista (npr. če učenci drug drugega užalijo ali jih tema čustveno prizadene).

Spoznajte področje digitalne pismenosti

Dobro izhodišče je spoznati medijske navade skupnosti, v kateri deluje šola. Tako je mogoče pri nadaljnjem delu upoštevati obstoječe vzorce. Da bi to dosegli, se lahko udeležite lokalnih dogodkov med šolo in skupnostjo ter komunicirate na njih, spremljate lokalne in druge priljubljene medije ter opravite razprave s sodelavci, starši in učenci. Nekatere podskupine v skupnosti morda imajo radikalna mnenja (znotraj skupine), ki se lahko nepričakovano izrazijo v učilnici. Koristno je, da se zavedate teh občutljivih situacij.

Čeprav je področje digitalne pismenosti precej novo, so bile v zadnjih letih izvedene številne pobude, ki lahko koristijo poučevanju in obogatijo učenje učencev. Na primer:

- obstajajo mednarodne mreže učiteljev in izobraževalcev, ki se zanimajo za poučevanje o digitalni pismenosti in obravnavanje dezinformacij ter imajo izkušnje s tem. Praviloma so brezplačne in dostopne z enim samim klikom;
- mednarodne organizacije, kot so Evropska komisija, Unesco, OECD, Svet Evrope, Mednarodna telekomunikacijska zveza (ITU), UNICEF, sindikati na področju medijev, so pripravili vire, mreže in smernice, ki lahko obogatijo vaše delo;
- različne nacionalne in lokalne pobude vključujejo poklicne novinarje in novinarske organizacije. Nekateri lokalni novinarji morda že sodelujejo pri njih. Poročilo, ki je bilo pripravljeno za dopolnitev teh smernic, in zlasti priloge k poročilu vsebujejo sklice na številne take pobude;
- morda vam bo koristilo, da proučite, kako bi lahko vaša lokalna uprava in nacionalna vlada podpirali digitalno pismenost učencev, pa tudi prizadevanja in programe organizacij civilne družbe;
- lokalne knjižnice so postale dejavne na tem področju in lahko pomagajo uvesti dejavnosti v skupnosti.

Okvir 2: Vključevanje zunanjih akterjev, kot so poklicni novinarji, NVO, akademiki in platforme – morebitne koristi in slabosti/tveganja za šole in učitelje /izobraževalce

Ni treba, da sami poučujete digitalno pismenost, temveč lahko v pouk vključite virtualne in/ali osebne programe tretjih oseb (npr. civilne družbe).

Morebitne koristi:

- zunanji akterji lahko prispevajo dodatno splošno in strokovno znanje;
- zunanji akterji učiteljem in izobraževalcem omogočajo, da vzpostavijo mreže s strokovnjaki;
- zunanji akterji imajo pogosto veliko izkušenj z delom s šolami;
- zunanji akterji ponujajo na dokazih temelječe, praktične izkušnje z zadevnega področja;
- akademiki/univerze imajo izkušnje z ugotavljanjem, kaj deluje in zakaj;
- vključevanje zunanjih akterjev je lahko vznemirljivo za učence.

Morebitne slabosti ali tveganja:

- dodatno upravno breme, na primer v zvezi z logistiko in soglasjem, ki ga je treba pridobiti od šolskega vodstva in drugih;
- lahko omejuje prožnost pri načrtovanju;
- lahko povzroči ekonomske stroške;
- tretje osebe lahko poskušajo zastopati poslovne ali politične interese ali interese za zbiranje podatkov.

Organizacije, ki so pripravile vire za šole in poučevanje, lahko poiščete tudi na spletu.

Razmislite o naslednjem:

- Šolske dejavnosti lahko povežete s ključnimi mednarodnimi in nacionalnimi mrežami in dogodki. Na mednarodni ravni lahko to vključuje dan varne rabe interneta (vsak februar), mednarodni dan preverjanja dejstev (2. aprila) ali kampanje ozaveščanja (evropski teden medijske pismenosti, Unescov svetovni teden medijske in informacijske pismenosti). Učitelji/izobraževalci in šole se lahko povežejo z drugimi v Evropi tudi prek evropske mreže e-Twinning. Tema leta 2021 je bila „Medijska pismenost in dezinformacije“, pri čemer je bila izvedena vodilna konferenca in pripravljena knjiga e-Twinning z dobrimi praksami s tega področja.
- Poskusite pridobiti lokalno, nacionalno in/ali mednarodno financiranje za svoje pobude. Na evropski ravni to vključuje program Erasmus+ in evropsko solidarnostno enoto.

Namig 3: Obravnava spornih vprašanj

Obravnava spornih vprašanj lahko obogati učenje in spodbuja kritično razmišljanje. Katere teme so po vašem mnenju najbolj sporne za pouk v učilnici? Kaj menijo vaši sodelavci? Kakšne so njihove izkušnje s poučevanjem v zvezi s spornimi vprašanji? Ali si lahko izmenjate koristne vire? Ali lahko skupaj razširite dejavnosti na različne šolske predmete? Ali lahko povabite strokovnjake, ki bi izvedli predstavitve v učilnici ali na zborih (osebno ali na daljavo)?

Sami lahko najbolje presodite, ali bodo razprave v učilnici lahkotne ali bolj poglobljene. To bo odvisno tudi od starosti učencev in vaših preteklih izkušenj z obravnavanjem spornih vprašanj.

Pri razpravi o spornih vprašanjih je lahko koristno, če najprej obravnavate manj sporna vprašanja in se postopoma lotite spornejših. Tako boste lahko ugotovili, kako se učenci odzivajo ter ali so pripravljeni razpravljati o občutljivejših vprašanjih in jim pri tem ni neprijetno (glej tudi načrt dejavnosti 12 v zvezi s teorijami zarote).

Z interaktivnimi metodologijami se lahko ustvari ozračje, ki bo koristilo razredu pri razpravi o spornih vprašanjih. Take metodologije vključujejo tiho razpravo, primerjave mnenj, dejavno poslušanje, akvarij razprave, zapletena navodila, igranje vlog in sodelovalno učenje. Poleg tega lahko take metode pomagajo pri vključevanju učencev, ki bi se sicer dolgočasili ali jih sodelovanje ne bi zanimalo.

Spodbujanje ozračja v učilnici za bogato učno izkušnjo

Razmislite o naslednjem:

- Spoznajte morebitne psihosocialne motivacije za nestrinjanje, specifične občutljivosti učencev, občutljivosti skupnosti in polarizacijo družbe, pa tudi svoja stališča, čustva in občutljivosti.
- Zberite začetne zamisli in mnenja učencev pred razpravo o določeni temi. Po potrebi se to lahko izvede anonimno.
- Če bi lahko bili nekateri učenci težko obvladljivi, je lahko koristno, da jih vključite v pripravo pouka in jim dodelite specifične naloge.
- Okrepite zaupanje v učilnici. Zaupanje je lahko ključni dejavnik, zaradi katerega bodo učenci (in učitelji) lažje razpravljali o občutljivih in spornih temah. Za nekatere učence so teme morda primerne samo za razprave znotraj skupine (učencev) in niso pripravljeni deliti svojih mnenj. Medsebojno zaupanje lahko to spremeni.
- Občutljivejše razprave opravite šele, ko v učilnici ustvarite občutek skupnosti. O spornih temah je najbolje razpravljati v odprtem okolju, v katerem imajo učenci občutek varnosti ter občutek, da so videni in slišani.
- Začnite z natančneje predpisanimi interakcijami, nato pa nadaljujte z bolj spontanimi v skladu z dogajanjem in dinamiko v učilnici.
- Začnite z interakcijami v parih (učitelj-učenec, učenec-učenec), nato v manjših skupinah, šele nato pa nadaljujte z interakcijami na ravni celotnega razreda.
- Uporabite učenje, osredotočeno na učence, učenci naj bodo samostojni in odgovorni za znanje, ki ga pridobijo.

Načrt dejavnosti 1: Obravnava dezinformacij

Naslednja dejavnost se lahko izvede v 45-minutni učni uri.

Začetek (približno 5 minut):

Na začetku pouka vsakega učenca posebej vprašajte, kako se počuti. Pozorno poslušajte njihove odgovore, odzivajte se nanje nevtralno in odgovarjajte preprosto z zahvalo. Preostali učenci naj zgolj poslušajo. Vrstni red, v katerem nagovorite posamezne učence, naj bo naključen.

Uvod (približno 5 minut):

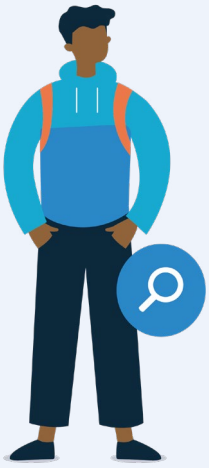
Predstavite misel ali osebno izkušnjo v zvezi z dezinformacijami ali povezavo na novico z dezinformacijami. Po kratkem uvodu postavite vprašanje o dezinformacijah, na primer: „Kako resno je po vašem mnenju vprašanje dezinformacij?“ ali „Kaj je po vašem mnenju namen dezinformacij?“

Modelirana razprava (približno 25 minut):

Razdelite majhne liste papirja. Učenci naj v 90 sekundah pripravijo kratek odgovor na vaše vprašanje. Obvestite jih, da bodo odgovore prebrali naglas. Nato naključno izberite pare učencev. Eden od učencev v paru drugemu postavi vprašanje. Drugi učenec prebere svoj odgovor. Nato zamenjata vlogi. Tako nadaljujte, dokler vsi učenci ne preberejo svojih odgovorov. Če je število učencev liho, se sami vključite v par. Če je na voljo še kaj časa, zaprosite za razmisleke.

Zaključek (približno 8 minut):

Na koncu pouka vsakega učenca posebej vprašajte, ali se je pri pouku česa naučil. Upoštevajte načela, uporabljena na začetku pouka.

Načrt dejavnosti 2: Učenje o večperspektivnosti z uporabo več virov

Opomba: Ta dejavnost bo trajala približno 3 x 45 minut.

Učna ura 1: Izberite dogodek iz preteklosti, ki si ga je mogoče razložiti na različne načine, odvisno od obeh (ali vseh) vpletenih strani. Taki dogodki so na primer vojne za neodvisnost, ameriška državljanska vojna, prva svetovna vojna, konflikt na Severnem Irskem, vojna na Balkanu v 90. letih.

Učencem predstavite dve ločeni kratki poročili (ali jim naročite, naj ju sami poiščejo na spletu) v zvezi s konfliktom. Vsaka skupina naj na spletu poišče 5–10 virov z informacijami o konfliktu, po možnosti virov različnih strani (pri tem bodo morda potrebovali pomoč). Učenci naj na kratko predstavijo te vire razredu. Navedene vire primerjajte.

Navedite izjavo, kot je: „Glavni razlog za konflikt je bilo dejstvo, da X ni podelila vseh človekovih pravic prebivalcem Y.“

Učna ura 2: Oblikujte dve skupini. Ena skupina se strinja z izjavo, druga pa ne. Ena polovica učencev tvori skupino, ki se strinja z izjavo, druga polovica pa skupino, ki se ne strinja z njo.

Vsak učenec uporabi 5–10 spletnih virov, ki jih je zbrala njegova skupina, in pripravi dva prepričljiva argumenta v prid izjavi oziroma proti njej. Učenci zberejo in zabeležijo svoje dokaze. Sprva – v prvi polovici učne ure – to počnejo samostojno. Nato delajo v manjših podskupinah somišljenikov (približno 4–6 oseb na skupino) in predstavijo svoje argumente. Vsaka podskupina pripravi digitalni plakat s petimi glavnimi argumenti.

Učna ura 3: Skupini izpopolnita svoje plakate in jih predstavita razredu. Vsi učenci ocenijo različne argumente (z oceno od 1 do 10), nato pa pojasnijo svoje ocene, zlasti na podlagi dokazov, ki so jih zbrali v virih. Za ocenjevanje lahko uporabijo tudi spletna orodja. Oblikujte nove manjše skupine, ki naj razpravljajo o obeh plateh zgodbe, nato pa poskušajte ugotoviti, kako bi bilo najbolje razumeti sporno vprašanje. Razmislite, ali je mogoče upoštevati argumente in protiargumente. Ali obstaja vmesna rešitev? Ali lahko dosežejo soglasje?

Namesto tega se lahko uporabijo različne metodologije, da se učence spodbudi k razpravi o vprašanju, npr. (virtualni) ogled galerije, sokratska metoda, tradicionalna razprava, akvarij, razprava z navzkrižnim zaslišanjem in akademska razprava.

Opomba: Pri tem pristopu mora učitelj/izobraževalec učence veliko usmerjati.

Med dejavnostmi

Razmislite o naslednjem:

- Ustvarite in vzdržujte odprto in spodbudno ozračje v učilnici.
- Kako boste formulirali vprašanja? To je mogoče storiti na različne načine, da bodo vprašanja relevantna za učence.
- V osebnem dnevniku beležite, kako se učenci odzivajo na poučevanje o težkih in spornih vprašanjih. Tudi učenci lahko pišejo dnevnik za svoje razmisleke.
- Spremljajte čustvene odzive v učilnici ter po možnosti ugotovite specifične občutljivosti učencev. Nekateri učenci imajo morda radikalna mnenja, ki jih nepričakovano izrazijo v učilnici.
- Bodite pozorni na tendence znotraj skupin in med njimi. Mladi in odrasli drugi za druge občasno menijo, da „neustrezno“ uporabljajo digitalne medije in lahko na podlagi tega oblikujejo negativne stereotipe o drugi skupini.
- Podite pozorni na to, kako lahko vaše dejavnosti dodatno okrepijo dinamike znotraj skupin in med njimi, med vami in vašimi učenci ter med učenci.
- Čim več se posvečajte posameznim učencem, zlasti kadar razpravljate o spornih vprašanjih in kadar se učenci vedejo neustrezno.
- Bodite za zgled. Če nimate zadržkov, navedite nekaj osebnih izkušenj, kako ste kot posameznik (ali učitelj/izobraževalec) razvili svojo digitalno pismenost in/ali bili izpostavljeni dezinformacijam. To lahko učence spodbudi, da delijo svoje izkušnje.
- Poskrbite za ravnotežje med odprtim ozračjem v učilnici in zagotavljanjem občutka varnosti. V odprtem ozračju lahko učenci svobodno izrazijo svoja mnenja in stališča, vendar lahko pri tem užalijo ali vznemirijo posameznika ali skupino učencev.
- Spremljajte dejavnike tveganja. Tveganje odtujitve učencev pri obravnavi predsodkov, mitov in pristranskosti. Nesoglasij se je mogoče lotiti z dialogom, pri čemer je treba zadevna mnenja ločiti od osebe s takimi mnenji, in z vključevanjem več na dejstvih temelječih perspektiv v razpravo.

Po dejavnostih

Razmislite o naslednjem:

- Z učenci se pogovorite o tem, česa so se naučili, kaj jim je bilo všeč in kaj ne.
- Načrtujte nove dejavnosti na podlagi prejšnjih, učenci pa naj pri tem dejavno sodelujejo.
- Če ste pisali dnevnik o odzivih učencev pri pouku v zvezi s spornimi vprašanji, se o njih pogovorite s šolskim psihologom, mentorji učiteljev ali šolskim pedagogom.
- Lahko izvedete predstavitev v drugih razredih ali šolah (lahko virtualno).
- Lahko se odločite za bolj formalno oceno znanj in spretnosti, ki so jih pridobili učenci, in/ali uporabljenih metod učenja in poučevanja (glej oddelek smernic o ocenjevanju).

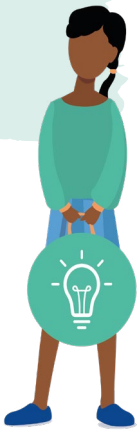
Namig 4: Izražanje sočutja

Za spodbujanje varnega učnega okolja je koristno, da se izognete posmehovanju ali izločanju učencev, ki priznajo, da verjamejo nekaterim vrstam dezinformacij, kot so prevladujoče teorije zarote. Sočutje je lahko dobro izhodišče. Za učence je priznanje, da verjamejo nekaterim vrstam dezinformacij, lahko tvegano. Če želite, lahko razkrijete tudi svoje ranljivosti.

Občasno pomaga, če učenci najprej govorijo o tretjih osebah („Nekdo, ki ga poznam ...“), da priznanja niso tako osebna, zadevni učenec pa je tako manj ranljiv za kritike vrstnikov.

Namig 5: Poročanje

Učenci naj poročajo o svojih mislih, izkušnjah in čustvih. Vprašajte jih, česa so se naučili in kako bi to dejavnost želeli nadgraditi.

6. Krepitev kompetenc digitalne pismenosti v učilnici in šoli: vzgoja digitalnih državljanov

Kaj je digitalno državljanstvo in zakaj je pomembno?

Digitalni državljani...

- so usvojili spretnosti, lastnosti in vedenja za varno, učinkovito, kritično in odgovorno udejstvovanje v spletnem svetu;
- lahko izkoristijo prednosti in priložnosti spletnega sveta ter so hkrati odporni na njegove škodljive vplive;
- uporabljajo digitalne tehnologije v podporo svojemu aktivnemu državljanstvu in socialnemu vključevanju, sodelovanju z drugimi in ustvarjalnosti pri doseganju osebnih, družbenih ali poslovnih ciljev;
- se zavedajo ključnih vrednot človekovih pravic ter dejstva, da so si te vrednote podobne na spletu in v realnem svetu (svoboda izražanja mnenja, pravica do zasebnosti, udeležbe, dostojanstva itd.).

Digitalno državljanstvo pomeni nabor spretnosti, ki se jih je treba naučiti. Digitalna družba tako kot resnična vključuje nekatere temeljne koncepte, orodja in kompetence, ki jih morajo vaši učenci spoznati, da se bodo lažje učili. Poleg tega jim je treba omogočiti dostop do orodij, ki jih bodo potrebovali za razvoj kompetenc digitalne pismenosti. Vi imate pomembno vlogo v tem postopku.

Digitalno pismena oseba zna uporabljati digitalne tehnologije, da varno in ustrezno *dostopa* do informacij, jih *upravlja, razume, vključuje, sporoča, ocenjuje, ustvarja in razširja*. Poleg tega lahko digitalna pismenost učencem pomaga, da dejavno sodelujejo v današnji družbi, se učijo, ustvarijo kariere, ki izpolnjujejo njihove želje, ter pri njihovem družabnem življenju. Kot taka je osnovni pogoj za razvoj aktivnega in opolnomočenega digitalnega državljanstva.

Morda ste pri učencih že opazili različne stopnje digitalne pismenosti. Nekateri imajo na primer težave z branjem in pisanjem, vendar so zelo spretni pri uporabi in ustvarjanju digitalnih vsebin, kot je pošiljanje glasovnih sporočil ali fotografiranje. Drugi imajo morda težave pri dostopanju do tehnologij ali njihovi uporabi, zato je pri pouku na daljavo težje sodelovati in komunicirati z njimi.

Namig 6: Igrifikacija in učenje na podlagi iger

Igrifikacija in učenje na podlagi iger lahko izboljšata rezultate izobraževanja, če sta ustrezno zasnovana.

Nekatere koristi, ki jih prinašata, so:

1. na splošno zagotavljata učenje, ki ustreza digitalnemu življenjskemu slogu današnje mladine;
2. z njima je mogoče zagotoviti dodatno motivacijo ter zabavno, ustvarjalno in navdihujoče učenje ter poučevanje;
3. igrifikacija in učenje na podlagi iger sta praviloma prožna, prenosljiva v vsak kontekst ter ju je mogoče razmeroma enostavno prilagoditi vsakemu šolskemu predmetu. Uporabljata se lahko tudi za kompleksna vprašanja, ki jih je lažje doumeti skozi igro.

Razmislite o naslednjem:

- Učence pozovite, naj navedejo načine, kako lahko tehnologija in družbeni mediji ustvarijo pozitivne spremembe ter pozitivna okolja v skupnosti in družbi, v kateri živijo.
- Z učenci razpravljajte o spretnostih, ki jih bodo potrebovali v prihodnosti ob vstopu na trg dela. To lahko vključuje nabor digitalnih spretnosti (kot so razumevanje digitalnih gospodarstev, kodiranja, algoritmov in računalniškega razmišljanja ter drugih digitalnih spretnosti) ter mehkih veščin (npr. medosebnih) v svetu, v katerem je interakcija med ljudmi dragocena.
- Učencem naročite, naj poiščejo točne informacije o vprašanjih državljanstva (npr. demokracija, lokalne volitve, človekove pravice in podnebne spremembe) in ustrezne prostore za spletno sodelovanje.
- Če ozračje v učilnici to dopušča (zlasti če so učenci vajeni razpravljati o političnih vprašanjih), učence vprašajte, ali menijo, da bi se lahko prek medijev razširjale politične dezinformacije in kakšen vpliv bi lahko imele. Ali lahko vplivajo na izide demokratičnih volitev? Na kakšen način? Ali lahko navedejo primere?

- Učencem zagotovite povezave na verodostojne vire informacij, na primer o socialnih vprašanjih in vprašanjih, povezanih z državljanstvom. Še bolje je, da jim naročite, naj to raziščejo in dajo povratne informacije.
- Namenite pozornost digitalnemu dobremu počutju, tj. načinom, kako digitalna orodja koristijo (duševnemu ali telesnemu) zdravju učencev ali negativno vplivajo nanj, in odnosom učencev z vrstniki in družino.

Na začetku poučevanja digitalne pismenosti

Poučevanje in učenje digitalne pismenosti sta pomembna v sodobni družbi. Ne glede na to imajo nekateri učitelji/izobraževalci morda zadržke pred tem, da bi učence usmerili proti razvoju kompetenc digitalne pismenosti, ker jim je nelagodno poučevati temo, o kateri ne vedo veliko, ali menijo, da so njihovi učenci že precej tehnološko podkovani. Upoštevati je treba, da vam ni treba biti strokovnjak na področju tehnologije, da lahko poučujete digitalno pismenost, saj ta močno presega znanje, kako uporabljati določeno napravo.

Okvir 3: Tehnološko podkovani ali ne?

Ne domnevajte, da so vsi učenci tehnološko podkovani. Ni res, da imajo vsi mladi veliko znanja o tehnologiji ali samozavest za uporabo digitalnih tehnologij. Pri enih so digitalne spretnosti in kompetence dobro razvite, pri drugih pa ne in imajo težave tudi pri osnovnih digitalnih nalogah. Tudi za mlade je digitalni svet pogosto težko razumljiv. Lahko se vključijo v odmevne komore, vendar bi redko razumeli, kako se „ujamejo v njih“. Čeprav je tehnologija del njihovega vsakdanjega življenja, ne razumejo, kako deluje ali zakaj jim algoritmi prikazujejo določene vsebine. Učenci ne potrebujejo vselej tehnične podpore, morda se zdi tudi, da jo zavračajo, pogosto pa potrebujejo nekoga, ki jim lahko pomaga obvladovati ogromne količine informacij, s katerimi se redno srečujejo, ter razlikovati med dejstvom podobnimi trditvami in znanjem ter med trditvami o resnici in dokazi.

Razmislite o naslednjem:

- Bodite iskreni glede dejstva, da kot učitelj ali izobraževalec ne veste niti ne morete vedeti vsega. Vendar pa ste kot učitelj ali izobraževalec v dobrem položaju, da zagotovite potreben kontekst, spodbudite kritični razmislek in nudite podporo.
- Vključite digitalne teme, ki so resnično pomembne za vaše učence. Učencem omogočite, da spregovorijo o svojih interesih ter sodelujejo pri pripravi učnega načrta z uporabo naprav in digitalnih okolij, s katerimi so najbolje seznanjeni.
- Razpravljajte z učenci o ravnanju na spletu ter o tem, kako postati odgovoren državljan ter pozitiven družbeni akter v učilnici in zunaj nje.

Namig 7: Upoštevanje učencev

Pri načrtovanju dejavnosti na področju digitalne pismenosti upoštevajte učence in njihove izkušnje. Otroci in mladi se dnevno srečujejo z izzivi na spletu (zlonamerno sporočilo, zagata glede zasebnosti, težava z dostopom, sovražni govor itd.). Naj njihove skrbi in vsakodnevne izkušnje usmerjajo teme učnih ur. Poskrbite, da bodo učne ure relevantne in praktične, izogibajte pa se temu, da bi učence obsojali ali jih postavljali v neprijeten položaj. Ob pravilnem pristopu se lahko tako ustvari ozračje pristnosti in zaupanja v učilnici.

Učni cilji za digitalno pismenost

V nadaljevanju je navedenih nekaj specifičnih učnih ciljev za digitalno pismenost, ustreznih za osnovno- in srednješolsko raven. Ta pregled vam lahko koristi pri poučevanju. Cilji temeljijo na uveljavljenih okvirih, kot so evropski okvir digitalnih kompetenc (DigComp 2.2[4]) in rezultati izobraževanja za novi finski program pismenosti[5]:

Učenec v osnovni šoli...

- Lahko samostojno išče informacije o vprašanjih in pojavih, ki ga zanimajo.
- Lahko ob pomoči oceni verodostojnost in uporabnost informacij.
- Se zaveda, da spletna okolja vključujejo vse vrste informacij in vsebin, vključno z napačnimi informacijami in dezinformacijami.
- Razume razliko med dezinformacijami, napačnimi informacijami in zlonamernimi informacijami.
- Je seznanjen z osnovnimi načeli varstva zasebnosti.
- Je seznanjen z metodami za zaščito zasebnosti, ki so na voljo v medijskih okoljih.
- Razmišlja o svoji uporabi medijskih vsebin in storitev, ki jih uporablja, z vidika avtorskih pravic.
- Lahko poišče medijske vsebine, ki se lahko uporabljajo prosto in brez dovoljenja.
- Lahko opiše svoje navade pri uporabi medijev in lahko razmišlja o pomenu medijev v svojem življenju.
- Lahko ustrezno in varno uporablja digitalna orodja za ustvarjanje vsebin za specifično ciljno skupino.
- Zna ustvarjati in deliti medijske vsebine.
- Lahko ustrezno in varno uporablja digitalna orodja za ustvarjanje vsebin za specifično ciljno skupino.
- Se zna na spletu vesti spoštljivo in zna dostopati do točnih informacij.

Učenec v srednji šoli...

- Se zaveda, da so lahko digitalne vsebine, izdelki in storitve zaščiteni z avtorskimi pravicami.
- Lahko kritično oceni verodostojnost in zanesljivost vira informacij in digitalnih vsebin.
- Lahko ob pomoči oceni različne vrste medijskih vsebin kot vire informacij ter razmišlja o njihovi uporabnosti in zanesljivosti.
- Razume naravo družbenih medijev kot virov informacij in razloge, zakaj je kritično razmišljanje o informacijah, ki se širijo prek družbenih kanalov, pomembno.
- Se zaveda, da iskalniki, družbeni mediji in platforme za vsebine pogosto uporabljajo algoritme umetne inteligence za spodbujanje odzivov in prikazovanje vsebin, ki so prilagojene preferencam posameznih uporabnikov ali so ponujene na podlagi teh preferenc.
- Lahko analizira svoje vzorce uporabe medijev.
- Lahko pridobi, obdela in predstavi informacije na podlagi raziskav z uporabo ustreznih metod in orodij.
- Se zaveda, da številne aplikacije na internetu in mobilnih telefonih zbirajo in obdelujejo podatke (tj. osebne podatke, vedenjske podatke in kontekstualne podatke), do katerih uporabnik dostopa ali jih pridobiva. Namen tega je na primer spremljati dejavnosti oseb na spletu (npr. klike na družbenih medijih, poizvedbe na Googlu) in v resničnem življenju (npr. dnevno narejene korake, vožnje z javnim avtobusom).

[4] https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415

[5] https://okm.fi/en/new-literacies-programme

- Lahko uporablja digitalna orodja za preverjanje verodostojnosti spletnih fotografij in videoposnetkov.
- Ve, katere strategije uporabiti za nadzor nad podatki, ki jih zbirajo/urejajo spletni sistemi, njihovo upravljanje ali izbris.
- Se zaveda, da se lahko sistemi umetne inteligence uporabljajo za samodejno ustvarjanje digitalnih vsebin (npr. besedil, novic, esejev, tvitov, glasbe, slik) z uporabo obstoječih digitalnih vsebin kot virov. Takšne vsebine je lahko težko razlikovati od vsebin, ki jih ustvari človek.
- Se zaveda potrditvene pristranskosti in razvije kritični pristop do svojega razmišljanja.
- Se zaveda pomena nebesednih sporočil (npr. smeškov, emodžijev), ki se uporabljajo v digitalnih okoljih (npr. v družbenih medijih, pri takojšnjem sporočanju), ter kulturnih razlik med posameznimi državami in skupnostmi glede njihove uporabe.

Načrt dejavnosti 3: Obravnava evropske deklaracije o digitalnih pravicah in načelih

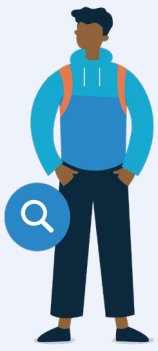
Za digitalnega državljana je osnovnega pomena, da se zaveda svojih digitalnih pravic in jih uveljavlja. Evropska komisija je januarja 2022 predlagala *evropsko deklaracijo o digitalnih pravicah in načelih*. Med drugim je v deklaraciji navedeno:

- otroci in mladi bi morali biti opolnomočeni za sprejemanje varnih in informiranih odločitev ter izražanje svoje ustvarjalnosti v spletnem okolju;
- otroci imajo pravico do zaščite pred vsemi kaznivimi dejanji, storjenimi z digitalnimi tehnologijami ali z njihovo pomočjo;
- vsakdo ima pravico do varstva svojih osebnih podatkov na spletu. Ta pravica vključuje nadzor nad tem, kako se podatki uporabljajo in s kom se delijo;
- vsakdo bi moral imeti dostop do digitalnih tehnologij, izdelkov in storitev, ki so varni in zaščiteni ter zasnovani tako, da varujejo zasebnost;
- vsakdo ima pravico do svobode izražanja v spletnem okolju brez strahu pred cenzuriranjem ali ustrahovanjem.

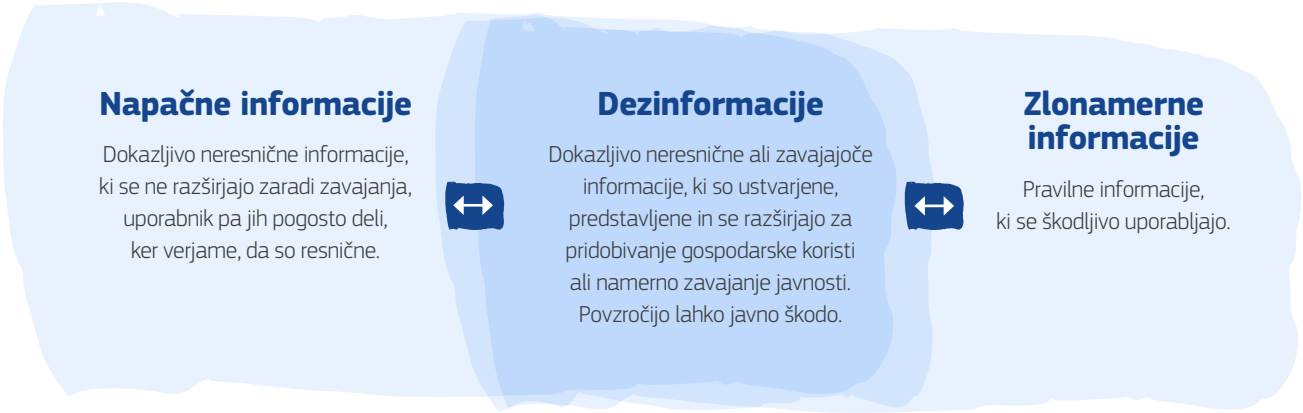
Naročite učencem, naj najprej oblikujejo svoje pravice in navedejo, kaj je zanje pomembno, nato pa primerjajte njihove zamisli z digitalnimi pravicami, predlaganimi na evropski ravni.

Načrt dejavnosti 4: Sledenje digitalnim odtisom

Skupaj z učenci opravite raziskavo digitalnih odtisov (glej opredelitev pojma v oddelku 4) in razpravo o tem, v kakšnem obsegu se odtisi ustvarjajo aktivno oziroma pasivno. Poskusite ugotoviti, v kakšnem obsegu se vaši podatki posredujejo tretjim osebam v izobraževalnem okolju ali zunaj njega. Skupaj z učenci razmislite o morebitnih prednostih (npr. optimizacija, personalizacija) in pomanjkljivostih (kršitev zasebnosti) tega in načinih, kako lahko učenci najbolje upravljajo svojo prisotnost na spletu.

7. Dezinformacije: za kaj gre?

V teh smernicah se obravnavajo predvsem dezinformacije. Kot je navedeno v oddelku 4, se dezinformacije ustvarjajo, predstavljajo in razširjajo za pridobivanje gospodarske koristi ali namerno zavajanje.

Za dodatno pojasnitev pojma dezinformacij lahko koristijo nekateri primeri. V nadaljevanju so predstavljeni primeri za oblikovanje predstave o vrstah dezinformacij, s katerimi se učenci srečujejo v učilnici in zunaj nje. Vsak od navedenih scenarijev[6] vključuje namero za zavajanje in manipulacijo mnenj, čustev in dejanj ljudi.

1. Z namenom napada na vlade in njihove zdravstvene programe so se na različnih blogih razširjale neresnične informacije, da cepiva proti COVID-19 niso namenjena zaščiti proti koronavirusni bolezni, ampak so oblika obsežnega nadzora nad populacijo. Pri tem se je brez dokazov trdilo, da so cepiva orodje vlad za boj proti podnebnim spremembam z zmanjšanjem števila prebivalstva in da povzročajo neplodnost.
2. Maja 2022 so številni uporabniki na družbenih medijih razširjali informacijo, da je oseba, ki je izvedla strelski napad v šoli v Teksasu, transspolna oseba, da bi očrnili LGBTIQ skupnost. To netočno trditev so ponavljali tudi različni ameriški politiki in politični vplivneži, pri čemer so nekateri od njih vzpostavili splošno povezavo med transspolnostjo in nasiljem.
3. Februarja 2017 je bil objavljen članek, v katerem je bilo navedeno, da je Saudova Arabija finančno podprla kampanjo predsednika Emmanuela Macrona. Zgodbo je poobjavila tudi znana francoska političarka. Članek s temi neresničnimi informacijami je bil objavljen na klonu spletnega mesta znane poročevalske agencije, da bi bil videti verodostojen.
4. Marca 2022 se je pojavil videoposnetek, v katerem ukrajinski predsednik Volodomir Zelenski Ukrajincem sporoča, naj odložijo orožje in se predajo. Čeprav ta tako imenovani globoki ponaredek ni bil napreden, bi se lahko neizurjenemu očesu zdel resničen.
5. Februarja 2022 se je na domnevno uradnem računu poročevalske agencije CNN pojavil tvit z neresnično trditvijo o „prvi ameriški žrtvi krize v Ukrajini“. Čeprav je bil podatek dokazljivo neresničen, so se na družbenih medijih zvrstili napadi na verodostojnost agencije CNN kot vira novic.

Obravnavanje dezinformacij

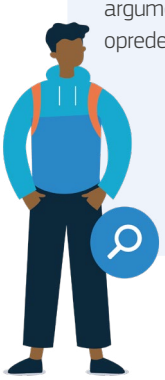
Učenci se pri oblikovanju svoje socialne identitete in svojih nazorov srečujejo z množico informacij, pri čemer so nekatere koristne in širijo obzorja, druge pa so neresnične, zavajajoče in manipulativne. V 21. stoletju se veliko teh informacij objavlja na spletu ali posreduje prek družbenih medijev.

V današnjem svetu se lahko dezinformacije širijo precej dlje, hitreje in širše kot resnične informacije. Najučinkovitejši komunikatorji v našem digitalnemu svetu niso nujno usposobljeni strokovnjaki, kot so novinarji, ampak pogosto tisti, ki so prvi, najhitrejši ali najvidnejši na spletu ter ki uporabljajo prilagojena sporočila, da se povezujejo s svojim občinstvom. Dezinformacije lahko povzročijo škodo posameznikom, skupinam in družbi. Pojavijo se lahko v številnih oblikah (za nekaj primerov glej **okvir 4** v nadaljevanju). Ključna značilnost vseh dezinformacij pa je, da se izmišljotine, neresnične informacije in mnenja predstavljajo kot dejstva in „resnica“.

[6] Ti scenariji so z različnih spletnih mest o pristranskosti medijev. Evropska komisija ne zavzema uradnega stališča glede njihove resničnosti.

Načrt dejavnosti 5: Dejstvo ali mnenje?

Z učenci se igrajte igro „dejstvo ali mnenje“. To je zelo preprost način, kako z igro pridobiti vpogled v primerjavo dejstev in mnenj, ki je primeren za osnovne in srednje šole. Učencem predložite 10 predhodno izbranih izjav, ki izražajo dejstvo ali mnenje (na primer: „zunaj je 0 stopinj Celzija“ v primerjavi z „zunaj je hladno“). Take izjave lahko enostavno poiščete na spletu (priročne bodo za prihodnjo uporabo). Učenci se morajo odločiti, katere izjave izražajo dejstva in katere mnenja. Svoje odločitve naj utemeljijo z argumenti. Dejavnost lahko razširite in od učencev zahtevate, naj opredelijo, kaj je dejstvo in kaj mnenje.

Podobno vajo je mogoče izvesti za primerjavo znanosti in psevdoznanosti. To je ustreznejše za nekoliko starejše učence.

Namig 8: Preverjanje virov

Kako pogosto učenci preverijo vir, ko prebirajo članke, ki se jim prikazujejo? Ali kdaj preverijo, ali so predstavljena dejstva res točna? Če to preverjajo, kako?

Z učenci razpravljajte o razliki med medijskimi delavci in državljani novinarji.

Opozorilo: (Mladi) ljudje morajo biti pozorni na tovrstne zavajajoče vsebine!

Lažno pripisovanje: Pristne slike, videoposnetki ali citati, pridobljeni na drugih dogodkih.

Izmišljene vsebine: Vsebine, ki so izmišljene, občasno tudi v kombinaciji z resničnimi vsebinami.

Lažni viri: Na primer spletna mesta, blogi ali računi na družbenem omrežju Twitter, ki se izdajajo za znane znamke ali osebe ali prijatelja (sošolca).

Lažna povezava: Vsebina ne ustreza naslovu.

Lažni kontekst: Predstavljene informacije so v bistvu točne, vendar postavljene v netočen kontekst.

Manipulirane vsebine: Vsebine, kot so statistični podatki, grafi, fotografije in videoposnetki, ki so bili spremenjeni ali manipulirani. To vključuje cenene in globoke ponaredke.

Zlonamerne informacije, ki se uporabljajo kot orožje: Pretirana, napihnjena dejstva.

Sklepi na podlagi govoric: Trdni sklepi, ki temeljijo na informacijah, predstavljenih kot „govorice“.

Namesto tega načrta dejavnosti razmislite o naslednjih:

- Učenci se razdelijo v majhne skupine, obiščejo več spletnih medijev in preberejo članke o socialnem vprašanju (na primer podnebnih spremembah). Preberejo naj enega ali več predhodno izbranih člankov in v njih ločijo mnenja od dejstev. Ali so dejstva v vseh člankih skladna? Kaj pa mnenja?
- Učenci naj napišejo (argumentiran) esej o socialnem vprašanju, ki jih zanima, ter vanj vključijo dejstva in mnenja.
- Z učenci skupaj zbirajte zamisli. Navedejo naj vse značilnosti, ki jim padejo na pamet ob besedi „dejstvo“ in ob besedi „mnenje“. Katere so po njihovem mnenju podobnosti in razlike?

Okvir 4: Nekatere specifične oblike dezinformacij – priložnosti za učitelje in izobraževalce pri posameznih predmetih

Cenene ponaredke vse pogosteje izdelujejo mladi sami. Učenec ali skupina učencev lahko na primer drugega učenca (tarčo) nadleguje (prek spleta) tako, da sliko njegovega obraza prilepi na neprimerno fotografijo nekoga drugega in nato razširja lažno sliko prek kanalov družbenih medijev. To ima lahko resne posledice, zlasti za osebo, ki je tarča nadlegovanja. Pri pouku lahko to temo obravnavajo učitelji umetnosti, da prikažejo, kako enostavno je ustvariti cenene ponaredke (pri tem morajo biti previdni). Za več informacij glej opozorilo „Učenje skozi prakso".

Psevdoznanost vključuje izjave, prepričanja ali prakse, ki naj bi temeljile na znanosti in bile resnične, vendar so nezdružljive z znanstveno metodo. Ker so take dezinformacije pogoste, imajo učitelji naravoslovnih predmetov priložnost, da učencem pojasnijo, kakšna je razlika med znanostjo in psevdoznanostjo.

Predvsem učitelji zgodovine in državljanske vzgoje lahko pojasnijo, kako se pojavijo teorije zarote ali prevare in kako so se v zgodovini uporabljale kot politično orožje. Učitelji/izobraževalci lahko izpostavijo tudi številne sodobne teorije zarote. Pomembno je poudariti, da zarote sicer obstajajo, vendar so številne, ki se širijo v medijih, izmišljene in imajo pogosto prikrit politični namen. Glej opozorilo v nadaljevanju.

Značilnosti dezinformacij

Dezinformacije se lahko pojavijo v številnih okoliščinah in na najrazličnejših platformah. Nekatere so izrecno namenjene vplivanju na mlade in oblikovane s tem namenom. Nekatere značilnosti, skupne vsem dezinformacijam (glej tudi kratek **načrt dejavnosti 6** v nadaljevanju):

1. nagovarjajo čustva ciljne osebe. Tako ta oseba težje razmišlja logično in kritično;
2. namenjene so napadu na nasprotnika in spodbujanju pogledov, ki temeljijo na konfliktu med „našimi in vašimi";
3. dejstva so poenostavljena, kontekst pa izključen;
4. posamezna misel se vedno znova ponavlja;
5. majhne razlike v dejstvih se ne upoštevajo, predstavi pa se samo ena plat zgodbe;
6. slike se različno manipulirajo, na primer z retuširanjem in obrezovanjem;
7. slike se iztrgajo iz prvotnega konteksta in združijo z drugimi slikami, glasbo/zvoki in besedili, da se ustvarijo novi pomeni;
8. uporabljajo se znane in slavne osebe, ki jih ciljna skupina občuduje;
9. vse pogosteje se uporabljajo ceneni in globoki ponaredki;
10. dokazi, s katerimi naj bi se dezinformacije ovrgle, nimajo vpliva nanje.

Načrt dejavnosti 6: Presojanje informacij

Izberite eno ali več besedil, pri katerih je očitno, da vsebujejo dezinformacije, in v zvezi s katerimi so na voljo enostavno dostopni protidokazi. Pri iskanju vam lahko pomagajo spletna mesta, namenjena preverjanju dejstev. Učenci naj proučijo besedila in v njih poiščejo zgoraj opisane značilnosti. Za čim boljše učenje naj to najprej storijo posamično, nato pa v manjših skupinah.

Zakaj se dezinformacije ustvarjajo in razširjajo?

Ko učenci dojamejo opredelitev dezinformacij, se pogosto pojavi vprašanje: *„Zakaj ljudje ustvarjajo dezinformacije? Kaj jih spodbudi k temu?"* Pri iskanju odgovorov na ti vprašanji jih lahko usmerjate.

Pomembno je, da se učenci zavedajo, da obstaja več razlogov, zakaj se dezinformacije ustvarjajo in razširjajo. Najbolje je, če lahko vprašanje raziščejo sami (glej **načrt dejavnosti 7**), vendar je ključno, da jim učitelj po taki nalogi zagotovi povratne informacije in pojasni, da nekateri posamezniki ali skupine ustvarjajo dezinformacije, da bi vplivali na druge. To lahko delajo iz ideoloških razlogov, da bi ljudi prepričali, da je določeno politično mnenje pravilno, in za finančni dobiček. V zvezi z nekaterimi neresnimi primeri dezinformacij lahko navedete, da se lahko ustvarjajo zaradi razvedrila (npr. nekatere oblike satire). V takih primerih je namen zavajanja pridobiti občinstvo. Zato je pomembno, da učenci poznajo različne vzgibe za ustvarjanje dezinformacij, oblike, v katerih se lahko pojavljajo, in škodo, ki jo lahko povzročijo.

Razmislite o naslednjem:

- Z učenci se (sprva v abstraktnem smislu, nato pa bolj osebno, če ozračje v skupini to dopušča) pogovarjajte o tem, kakšne spletne informacije vzbujajo čustva, kot so jeza, žalost, ponos, tesnoba.
- Razpravljajte z učenci o tem, kaj bi jih lahko spodbudilo, da bi brez razmišljanja delili vsebino. Vprašajte, ali lahko navedejo primere iz osebnih izkušenj. Opozorite jih, da lahko močna čustva, kot je veselje ali jeza, otežijo razumno in kritično razmišljanje.
- Razpravljajte o pomembnosti ocenjevanja virov. Splošno pravilo za verodostojne vire je, da je jasno, od kod pridobivajo informacije.

Načrt dejavnosti 7: Raziskovanje razlogov za ustvarjanje dezinformacij

Namesto da učencem pojasnite, zakaj se dezinformacije ustvarjajo, naj to vprašanje raziščejo na spletu. To je lahko splošna naloga, lahko pa oblikujete majhne skupine, ki morajo raziskati morebitne razloge, zakaj bi ljudje (ali organizacije) razširjali dezinformacije, na primer o COVID-19, podnebnih spremembah, beguncih in migrantih, verskih manjšinah, spolnih manjšinah, ženskah itd. Nato lahko skupine druga drugi predstavijo svoje ugotovitve. Katere so skupne značilnosti in razlike?

Za mlajše učence lahko izberete lahkotnejše in preprostejše teme, ki jih bodo lažje obravnavali.

! Pred nalogo se pripravite tako, da sami raziščete to vprašanje, da boste lahko bolje usmerjali pogovor v razredu.

Za učence je koristno, da se zavedajo, da lahko v nekaterih primerih razširjanje dezinformacij nekaterim ljudem prinaša gospodarske koristi. To vključuje „vplivneže“ in „ustvarjalce“, ki jih morda spremljajo na družbenih medijih in ki služijo denar s predstavljanjem vsebin na spletu.

Čim bolj spektakularne in sporne so informacije, predstavljene na internetu in v družbenih medijih, tem verjetneje jih bodo ljudje prebrali in delili, ustvarjalci takih novic pa tako ustvarijo večje prihodke od oglaševanja. Tisti, ki razširjajo neresnične in/ali zavajajoče informacije, si bodo prizadevali spodbuditi čim več ljudi, da bodo delili njihove informacije. Lažne „poročevalske“ strani, ki so kopije resničnih poročevalskih strani, so eno od učinkovitih orodij za razširjanje dezinformacij za dobiček.

Namig 9: Spodbujanje sprememb

V najboljšem primeru bi morala ugotovitev težave – da so dezinformacije splošno razširjene, se hitro širijo in povzročajo škodo – privesti do razmisleka o tem, kako se lahko preprečijo in izpodbijajo. Učenci pri tem razmisleku in poznejši razpravi pogosto navedejo splošne izjave o odgovornosti, med drugim zato, ker vselej ne prepoznajo svoje vloge. Če jih prepričate, da lahko spodbudijo spremembe, lahko izvedete dodatne dejavnosti v učilnici in šoli za razvoj strategij za boj proti dezinformacijam (glej druge primere v tem oddelku).

Razmislite o naslednjem:

Ko učenci ugotovijo, da dezinformacije povzročajo različne grožnje, jim postavite naslednja vprašanja o odgovornosti:

a. Kakšna sta vloga in odgovornost medijev pri razširjanju dezinformacij? Kakšna sta vloga in odgovornost samih uporabnikov tehnologije? Kakšna sta vloga in odgovornost podjetij, ki upravljajo (družbene) medije?

b. Ali so seznanjeni z različnimi družbenimi prizadevanji za omejitev dezinformacij? Ali se z njimi strinjajo (npr. različni pomisleke glede človekovih pravic, kot so pomisleki v zvezi s cenzuro – najprej jim bo treba predstaviti družbena prizadevanja)?

c. Kakšna sta vloga in odgovornost družbenih medijev in drugih platform pri omejevanju dezinformacij?

d. Kakšna je vloga vlad pri omejevanju dezinformacij? Preglejte ukrepe lokalnih uprav in nacionalnih vlad: ali je mogoče storiti več? Ali so učenci seznanjeni z vladnimi prizadevanji?

e. Kaj preverjevalci dejstev delajo/lahko naredijo, da bi razkrili dezinformacije?

f. Kakšna sta vloga in odgovornost uporabnikov tehnologije, kot so sami učenci in skupnost? Ali lahko imajo vlogo?

Dezinformacije se lahko razširjajo tudi iz ideoloških razlogov. Ekstremistične organizacije z njimi na primer poskušajo pridobiti podporo ljudi in nove člane. Druga skrb vzbujajoča oblika dezinformacij iz ideoloških razlogov so vladne dezinformacije. Take dezinformacije se lahko ustvarijo za spodbujanje interesov države in vplivanje na javno mnenje (v zadevni ali drugi državi). Z njimi se lahko poglabljajo delitve v družbi in demonizirajo nekatere manjšine, poleg tega pa imajo lahko vpliv v drugih državah. V skrajnem primeru se lahko uporabijo kot pretveza za vojno in za utemeljitev vojne.

Načrt dejavnosti 8: Razprava o svobodi medijev

Z učenci razpravljajte, ali je verjetnost pojava dezinformacij manjša v svobodnih medijih kot v medijih, ki jih vlada cenzurira. Pregledate lahko tudi svetovni indeks svobode medijev in učencem pokažete, kašne rezultate dosega vaša država na področju svobode medijev: https://rsf.org/en/index. Spletno mesto je na voljo v šestih jezikih, ima veliko vizualnih elementov in zelo malo besedila.

Opozorilo: Učenje skozi prakso

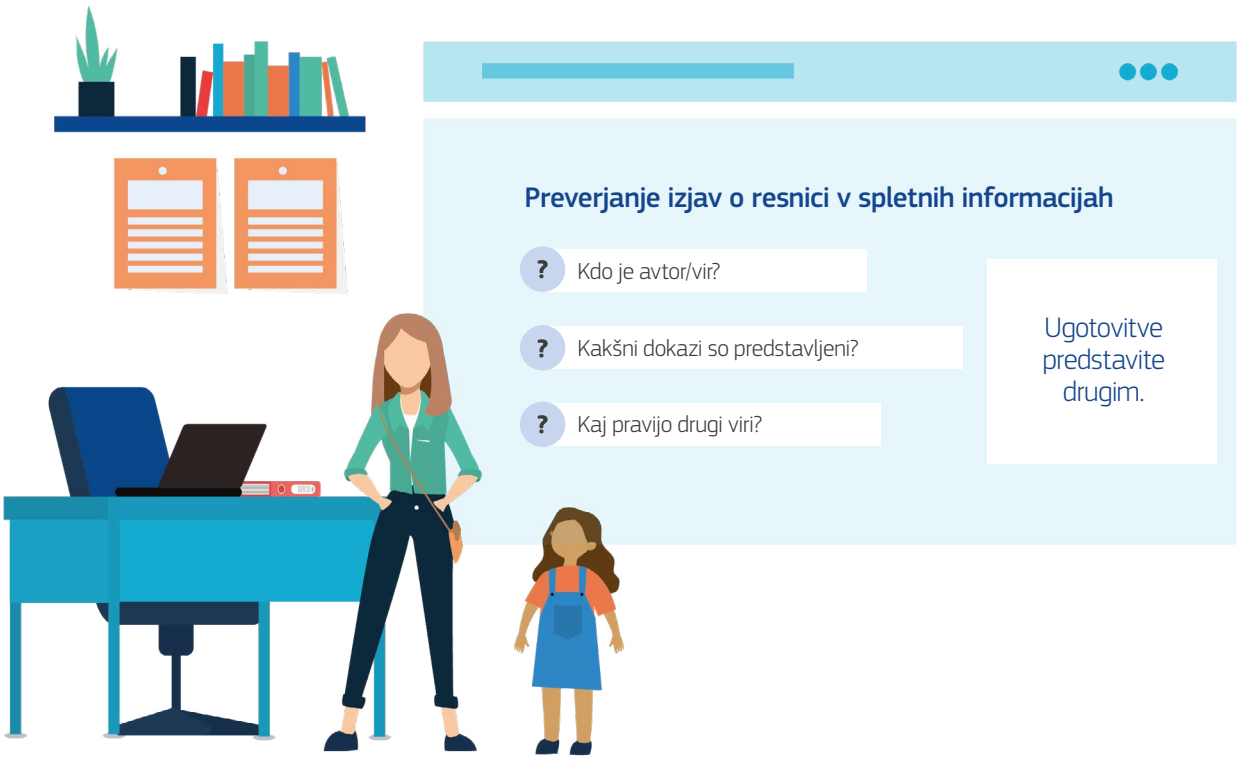
Učenje skozi prakso je odlična izkustvena metoda za poglobljeno učenje, nekateri učitelji/izobraževalci pa bi morda želeli, da učenci sami ustvarijo dezinformacije. Učitelj umetnosti lahko na primer učencem naroči, naj z uporabo digitalnih tehnologij ustvarijo cenene ponaredke, da spoznajo, kako se ustvarjajo. Tako bodo morda bolje razumeli, kako se ustvarjajo, vendar ta pristop vključuje tudi tveganja. Učenci lahko namreč uporabijo novo usvojene spretnosti na neprimerne načine (na primer za spletno nadlegovanje drugih učencev). Tako lahko na primer ustvarijo cenene ponaredke, pri katerih sliko obraza posameznika prilepijo na neprimerno fotografijo in tak ponaredek delijo kot „resnično“ fotografijo. Isti pomisleki veljajo tudi za nalogo, pri kateri učenci manipulirajo slike, da bi spoznali, kako to poteka.

Ključno je, da se osredotočite na ukrepe, ki jih lahko učenci sprejmejo za obravnavo dezinformacij (usmerjenost na rešitve).

Kaj je preverjanje dejstev?

Kot je navedeno v oddelku smernic z opredelitvami pojmov, je preverjanje dejstev postopek preverjanja, ali so informacije resnične ali neresnične. Izvesti ga je mogoče za vse vrste medijev (ter na primer za besedila in slike). Za ugotavljanje, ali so informacije zaupanja vredne, si lahko zastavite naslednja vprašanja: *Kdo je avtor? Katere dokaze je predstavil in kaj trdijo drugi verodostojni viri? Pa tudi, kaj so verodostojni viri?* Pri preverjanju dejstev sta pogosto koristna iskanje po besedilu in obratno iskanje slik. To lahko pomaga ugotoviti, ali je besedilo točno oziroma ali je bila slika manipulirana in/ali izvzeta iz konteksta. Preverjanje dejstev je uporabno pred objavo informacij in po njej.

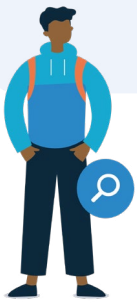
Razmislite o naslednjem:

- Učencem predstavite spletna mesta ustreznih lokalnih ali mednarodnih preverjevalcev dejstev, če so na voljo v vašem jeziku.
- Povabite gostujoče govornike, naj v razredu/na šoli spregovorijo o dezinformacijah in preverjanju dejstev.
- Učencem predvajajte (starosti primerne) spletne videoposnetke s pojasnilom dezinformacij in preverjanja dejstev. Nato naj primerjajo posamezne videoposnetke.
- Poiščite lokalne, nacionalne ali mednarodne NVO, ki lahko nudijo pomoč pri preverjanju dejstev, in se obrnite nanje. Vse več NVO je specializiranih za to področje in številne sodelujejo s šolami.
- Vaša šola ali razred lahko sodeluje pri nacionalnih in mednarodnih dogodkih, kot je mednarodni dan preverjanja dejstev (običajno na začetku aprila). Informacije v vašem jeziku so na voljo na tej povezavi.

Načrt dejavnosti 9: Izvajanje preverjanja dejstev

Učenci naj preverijo dejstva v izjavah, ki se pojavijo v medijih tistega dne ali v tistem tednu, da bo naloga aktualna. Usmeriti jih boste morali na nekatere vire, ki ste jih določili vnaprej. Pri tem delu si lahko učenci posamično ali v manjših skupinah zastavijo naslednja vprašanja:

- KATERIM virom lahko zaupam(-o)?
- KJE lahko najdem(-o) te vire?
- KATERA čustva – če sploh katera – naj bi vzbudile informacije?
- KAKO te informacije vplivajo na moja/naša čustva in mnenja (ali so torej v mojem/našem primeru učinkovite in zakaj (ne))?
- KAKO lahko odgovorno delim(-o) te informacije za druge uporabnike?
- ZAKAJ je bil ta članek napisan oziroma kaj je bil njegov namen?
- KAKŠNEMU bralcu je ta članek namenjen (ciljna skupina)?
- KAKO lahko navzkrižno preverim(-o), ali so te informacije resnične ali ne?
- V primeru novičarskega članka, KAKO pritegne pozornost (na primer z uporabo živih barv, presunljivih slik, velikih naslovov, klicajev)?

Kaj je razkrivanje?

Razkrivanje se opravi naknadno, torej po pojavu neresničnih informacij. Namen je popraviti neresnične informacije in preprečiti drugim, da bi verjeli dokazljivo neresničnim informacijam. Bralec oziroma gledalec lahko spregleda, kaj je predstavljeno kot dejstvo in/ali resnica. Za razkrivanje napačnih informacij in dezinformacij se lahko uporabljajo strategije za preverjanje dejstev.

Kaj je vnaprejšnje razkrivanje?

Vnaprejšnje razkrivanje je postopek, pri katerem se ljudi vnaprej opozori, da bodo tarče neresničnih informacij. Izhaja iz načela, da je preventiva boljša kot kurativa. Pri pouku o vnaprejšnjem razkrivanju se lahko učencem najprej predstavijo informacije o dejstvih in poglobljene informacije o posamezni temi, nato pa obstoječe dezinformacije o isti temi. Poleg tega se jih lahko vnaprej obvesti, kakšne dezinformacije lahko pričakujejo.

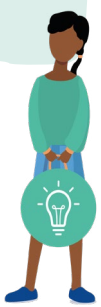
Razmislite o naslednjem:

- Vprašajte učence, kakšne govorice in trače poznajo (in so jih pripravljeni deliti brez navajanja konkretnih imen). Vprašajte, zakaj jih je tako težko ovreči.
- S sodelavci razpravljajte o tem, kakšne dezinformacijske kampanje o ključnih družbenih vprašanjih pričakujejo v prihodnosti. Kakšne dezinformacije pričakujejo? Načrtujte nekaj medpredmetnih dejavnosti, ki vključujejo razkrivanje.

Namig 10: Delo z učenci na področju vnaprejšnjega in naknadnega razkrivanja dezinformacij

Delo na področju vnaprejšnjega in naknadnega razkrivanja od učitelja zahteva dobro razvite spretnosti za vodenje razreda, saj lahko učenci verjamejo nekaterim neresničnim informacijam, ki se razširjajo. Kot je navedeno v oddelku Ozadje, lahko začnete z razmeroma nespornimi vprašanji, da preprečite odpor in nezainteresiranost učencev. Na začetku lahko taka vprašanja vključujejo neresnične informacije, govorice ali trače, ki so se razširjali veliko pred njihovim rojstvom (na primer moralna panika glede čarovnic v srednjem veku), ali neresnične informacije, ki niso povezane z njihovim vsakdanom (mit, da bo vaš otrok poreden, če boste uživali rake, ki ga poznajo v nekaterih državah). Ob današnjem znanju in znanosti je razkrivanje teh neresničnih informacij razmeroma preprosto in ne ogroža učencev. Koristna dejavnost za učence je, da razkrijejo takšne informacije z uporabo dokazov in znanosti.

Ko dojamejo bistvo razkrivanja, lahko od njih zahtevate, da vnaprej razkrijejo iste informacije, če bi se znova pojavile. Vprašate jih lahko tudi, ali sta pristopa, ki so ju oblikovali za razkrivanje in vnaprejšnje razkrivanje, podobna ali različna.

Ocenjevanje verodostojnosti informacij ter način, kako identificirati in uporabljati verodostojne vire

Kaj to pomeni in zakaj je pomembno?

Preverjanje dejstev ter vnaprejšnje in naknadno razkrivanje so povezani s sposobnostjo (učencev) za presojanje o točnosti informacij, uporabo verodostojnih virov in kritično razmišljanje o informacijah. Učencem se na vsako možno vprašanje ponuja na milijone odgovorov, zato se vam lahko zdi, da jim je težko pomagati razlikovati med dejstvi, mnenji in dezinformacijami (ter napačnimi informacijami). Delo z učenci v zvezi z vprašanjem, kako krmariti po digitalnem svetu, je zagotovo težko, vendar ponuja tudi priložnost, da se poudarijo koristi sposobnosti za iskanje točnih in poučnih informacij na spletu. Učenci z znanjem za prepoznavanje verodostojnih informacij pridobijo ključ do dragocenega sveta informacij. Za to pa potrebujejo tudi osnovno razumevanje načina, kako se dezinformacije ustvarjajo in razširjajo.

Razumevanje različnih razsežnosti dezinformacij

Tehnični vidiki dezinformacij

Večina učencev zna uporabljati digitalne naprave, vendar jih ne zna uporabljati odgovorno, poleg tega pa se ne zavedajo, kako enostavno je s sodobno tehnologijo razširjati dezinformacije. Umetna inteligenca je na primer po eni strani zmogljivo orodje za spopadanje z dezinformacijami in napačnimi informacijami, vendar se lahko tudi zlorablja za ustvarjanje globokih ponaredkov. Mreže botov lahko na spletu razširjajo netočne informacije. Z razumevanjem tehničnih vidikov dezinformacij se pridobi vpogled v njihovo dejansko delovanje.

Načrt dejavnosti 10: Razprava z učenci o tehnoloških vidikih dezinformacij

Na začetku lahko učence preprosto vprašate, ali menijo, da je mogoče s tehnologijo, povezano z digitalnimi napravami, učinkovito razširjati dezinformacije, in zakaj. Tako lahko vzpostavite izhodišče za nadaljnje delo. S tem lahko tudi ovržete mite in napačne predstave. Takšno dejavnost je mogoče izvesti že v osnovni šoli.

Razmislite o naslednjem:

- Vprašajte učence, ali vedo, kako delujejo algoritmi, vabe za klik in boti (v tehnološkem smislu).
- Učenci naj to sami raziščejo (namesto, da jim odgovorite na zgornje vprašanje). Na spletu naj na primer poiščejo en ali dva videoposnetka, ki to po njihovem mnenju dobro obrazložita. Izberite enega ali dva od njih in ju predvajajte v razredu.
- Proučite vse pogostejše spletne izobraževalne igre, s katerimi se učenci in drugi seznanijo z delovanjem dezinformacij.

Etični vidiki dezinformacij

Poleg tehničnih vidikov dezinformacij lahko učenci z razpravo o njihovih etičnih vidikih pridobijo popolnejšo sliko tega, kako dezinformacije delujejo, kako lahko škodujejo, kakšno škodo lahko povzročijo posameznikom in družbi ter kakšne so njihove odgovornosti v digitalnem svetu, zlasti odgovornost, da se vzdržijo razširjanja dezinformacij in druge opozorijo nanje.

Namig 11: Povezovanje s človekovimi pravicami

Učenci lahko z razpravo o vprašanjih človekovih pravic, kot so svoboda tiska, svoboda govora in svoboda obveščanja, ter o načinih, kako platforme družbenih medijev urejajo vsebine, in o razlogih za to pridobijo dodaten vpogled v dezinformacije in izzive, povezane z njihovim razširjanjem.

Da bi učence spodbudili k dejavni obravnavi teme, lahko uporabite različne metodologije razprav, dialoga in razmisleka. Učencem lahko na primer naročite, naj razpravljajo o prednostih in slabostih izključitve nekaterih oseb z družbenih medijev ali blokiranja določenih vsebin. Kakšno je njihovo stališče v zvezi s tem? Katere argumente uporabljajo? Predstavite jim lahko povratne informacije o zakonitosti nekaterih ukrepov za zaustavitev dezinformacij. To ne pomeni, da morate proučiti zakonodajo.

Razmislite o naslednjem:

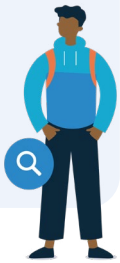
- Proučite nedavne pobude politike EU za omejitev širjenja dezinformacij (npr. kodeks ravnanja glede dezinformacij EU iz leta 2022[7], akt o digitalnih storitvah[8] in akt o digitalnih trgih[9]).
- Učence (zlasti dijake) vprašajte, kaj menijo o navedenih pobudah. Mnenja lahko pripravijo v manjših skupinah, lahko pa to vajo opravite s celotnim razredom.
- Učenci naj si najprej ogledajo oglase, nato pa jih vprašajte, kaj želijo oglaševalci doseči in zakaj. Ali se to razlikuje od dezinformacij? Kako?
- Učence vprašajte, kje bi določili mejo v zvezi s svobodo govora. Ali bi morala biti svoboda govora absolutna ter veljati tudi za dokazljivo neresnične trditve in trditve, ki povzročajo škodo?
- Z učenci pripravite kampanjo za opozarjanje drugih članov šolske skupnosti pred trenutno najpogostejšimi oblikami dezinformacij.

Ekonomski vidiki dezinformacij

Kot je navedeno na začetku tega oddelka, lahko razširjanje dezinformacij prinaša gospodarske koristi. Na začetku lahko učence vprašate, katera podjetja bi lahko takšne informacije usmerila na njihovo starostno skupino.

Načrt dejavnosti 11: Razprava o ekonomskih vidikih dezinformacij

Začnete lahko z vajo za razmislek in vprašate učence o njihovih konjičkih, interesih in mnenjih. Vprašajte jih, kdo bi lahko imel interes za to, da usmeri trženje nanje, glede na to, kaj jim je všeč in kaj ne. Kaj poskušajo ta podjetja ali organizacije doseči? Kako to poskušajo doseči? Kako jim pri tem pomagajo algoritmi družbenih medijev? To dejavnosti lahko izvedete v obliki skupnega zbiranja zamisli ali v manjših skupinah.

Razmislite o naslednjem:

- Vprašajte učence, ali uporabljajo elektronsko trgovanje. Ali so pri tem naleteli na zavajanje? Kakšno zavajanje? Zakaj bi podjetja uporabljala zavajanje?
- Vprašajte učence, katera podjetja bi lahko želela ciljno usmeriti trženje na njihovo kohorto? Če želijo, lahko predstavijo tudi svoje izkušnje.
- Vprašajte učence, ali vedo, kaj je ribarjenje. Če ne, jim obrazložite. Kakšno škodo povzroča ribarjenje?
- Vprašajte učence, ali vedo, kako platforme družbenih medijev ustvarjajo prihodke. Če ne, jim obrazložite. Vprašajte jih, ali vedo, kaj je algoritem. Če ne, jim obrazložite. Ali lahko navedejo posledice uporabe algoritmov za personalizacijo spletne izkušnje, vključno s personalizacijo oglaševanja, za posameznike in družbo? Kaj pa zanje in njihove vrstnike?

[7] https://digital-strategy.ec.europa.eu/sl/node/9558

[8] https://digital-strategy.ec.europa.eu/sl/node/27

[9] https://competition-policy.ec.europa.eu/sectors/ict/dma_sl

Nekatere kognitivne in čustvene razsežnosti dezinformacij

Del razloga, zakaj je lahko ljudi težko prepričati, da so nekatere informacije neresnične, se nanaša na pogoste kognitivne in čustvene, vendar povsem človeške mehanizme, zaradi katerih smo lahko odporni proti popravnim informacijam. S predstavitvijo dejstev in resnic ljudi pogosto ne prepričamo, da so njihova mnenja napačna. Veliko nas tudi meni, da nismo posebej dovzetni za dezinformacije. Zato je ključno, da so mladi odprti, da sprejmejo, da ima resničnost več plati in da preprostih odgovorov na kompleksna vprašanja ni.

Okvir 5: Ključni kognitivni in čustveni mehanizmi, ki lahko (mladim) ljudem preprečujejo, da bi sprejeli dejstva, ki niso skladna z njihovim mnenjem

Potreba po pripadnosti in socialni identiteti: Vsi smo posamezniki s svojimi prepričanji in vrednotami, vendar smo hkrati družbena bitja z močno potrebo po pripadnosti družbenim skupinam. Ta pripadnost ima za nas številne koristi, zato smo pripravljeni žrtvovati marsikaj (vključno z neupoštevanjem dokazov, ki izpodbijajo naša mnenja), da bi ohranili skupinsko identiteto.

Potrditvena in zavrnitvena pristranskost: Potrditvena pristranskost: vsi ljudje ne glede na starost imajo nezavedno psihološko željo pridobiti potrditev svojih obstoječih prepričanj, namesto informacij, ki morda nasprotujejo njihovim prepričanjem ali jih zapletejo. Zavrnitvena pristranskost: nagnjenost ljudi, da prezrejo ali zavrnejo informacije in trditve, ki nasprotujejo njihovim prepričanjem, tudi če so dokazljivo resnične.

Učinek lažnega soglasja: (Mladi) ljudje praviloma precenijo število drugih ljudi, ki imajo ista (napačna) prepričanja.

Učinek črednega nagona: Zamisel ali prepričanje se sprejme, ker se zdi, da ga vsi sprejemajo.

Naivni realizem: Nagnjenost ljudi, da zase verjamejo, da so razumni, objektivni in nepristranski, kadar razlagajo svet okrog sebe, medtem ko so drugi nerazumni, pristranski ali imajo napačne informacije.

Učinek stalnega vpliva: Pojav, pri katerem zavržene (dez)informacije še naprej vplivajo na naše vedenje in prepričanja. Ljudje se pri razlaganju informacij, razmišljanju in presojanju še vedno zanašajo na neresnične informacije. Ugotovljeno je bilo, da to velja zlasti v zvezi s teorijami zarote (glej okvir o teorijah zarote).

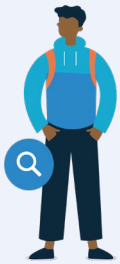
Načrt dejavnosti 12: Razprava o teorijah zarote

Učenci naj najprej na spletu raziščejo, kaj so teorije zarote. Usmerite jih na stare teorije zarote, ki so danes razmeroma nesporne (za to so potrebne priprave). Kdo razširja te teorije? Kako so se razširjale? Zakaj so se razširjale? S kakšnim namenom? Kakšne so bile posledice? Kakšno vlogo so imele govorice, trači in predsodki? Ta postopek samoodkrivanja lahko privede do poglobljenih vpogledov.

Naročite učencem, naj ugotovijo, kaj je skupnega vsem tem teorijam zarote. Katera čustva so nagovarjale?

Nato vprašajte učence, kakšna je razlika med temi teorijami zarote in večino drugih dezinformacij.

Vprašajte jih, kako bi lahko razlikovali med resničnimi zarotami (te dejansko obstajajo) in izmišljenimi.

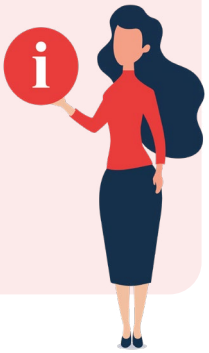

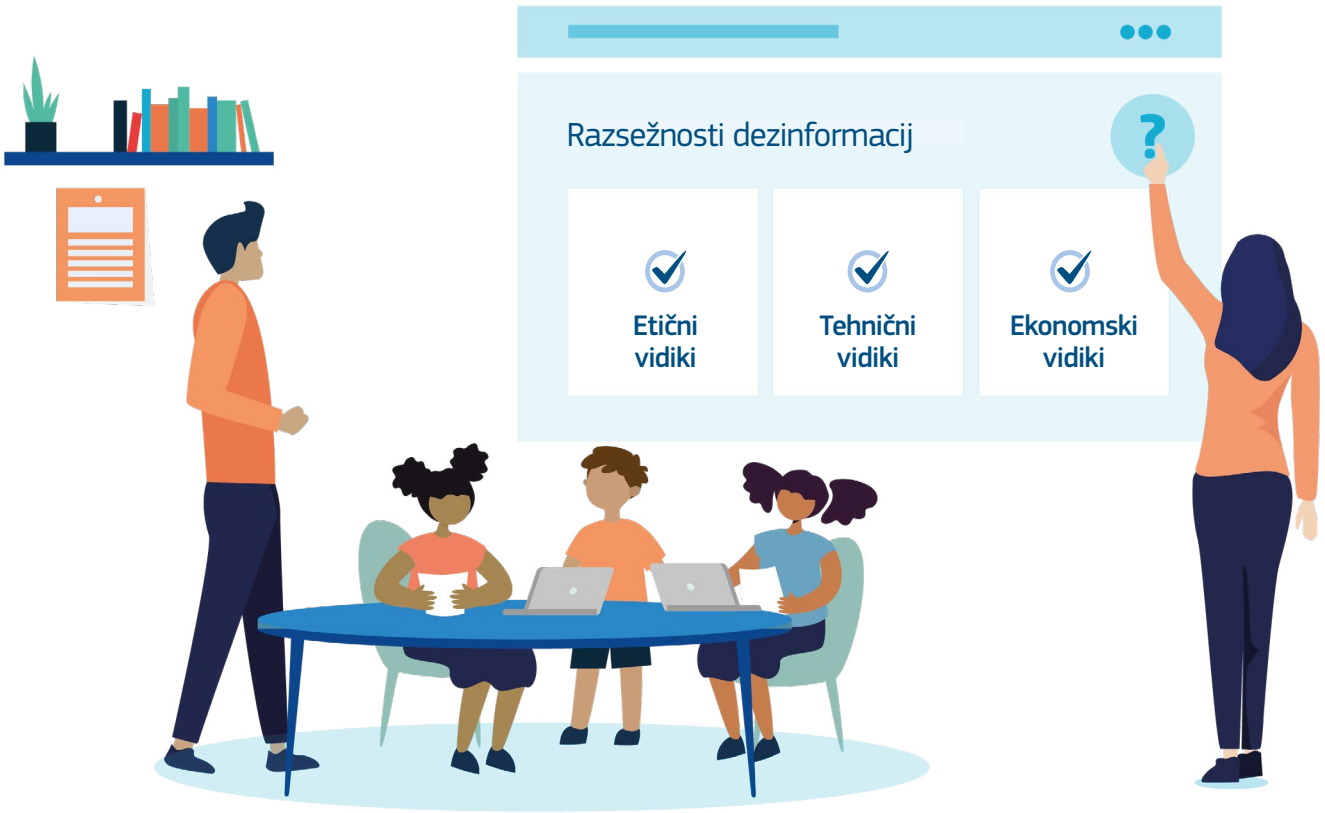
Opozorilo: Razprava o teorijah zarote

Teorije zarote so posebna vrsta dezinformacij, ki so lahko posebej odporne proti izpodbijanju z dejstvi in dokazi. Zaradi njihove narave jih je težko ovreči. Poleg tega so pogosto povezane z navedenim učinkom stalnega vpliva. Zato se je pogosto treba vprašanja teorij zarote z učenci lotiti bolj skrbno.

Praviloma so ključni vidiki teorij zarote naslednji:

- namenjene so manipulaciji mnenj in prepričanj;
- niso zgolj osamljene neresnične informacije, ampak so povezane s širšim družbenim pogledom na to, kaj je v svetu prav in kaj ni;
- z njimi se opredelijo žrtve (pogosto pripadniki lastne družbene skupine) in storilci (drugi);
- pogosto so namenjene krepitvi posameznikovega občutka pripadnosti skupini („naši proti vašim“) in vključujejo prikrit poziv k ukrepanju;
- za negativne dogodke krivijo neopredeljive, zakrite in skrivnostne „realnosti“ in organizacije;
- izhajajo iz predpostavke, da nam vplivne skupine ljudi prikrivajo realnost in poskušajo škodovati;
- pogosto združujejo dejstva z neresnicami, da bi bile učinkovitejše;
- nagovarjajo čustva in so odporne proti vsem dokazom;
- tistim, ki jih razširjajo, lahko prinašajo gospodarske dobičke ali politične koristi.

8. Ocenjevanje in vrednotenje digitalne pismenosti v šoli in učilnici: konkretne smernice za učitelje in izobraževalce

Ocenjevanje napredka učencev pri izobraževanju je osnovni in nujni del šolske realnosti v Evropi ter ena od pomembnih nalog učiteljev/izobraževalcev. To velja tudi za ocenjevanje ravni digitalne pismenosti učencev.

Ker je digitalna pismenost razmeroma novo področje izobraževanja, je to lahko težka naloga. Kompetence, povezane z digitalno pismenostjo, vključujejo znanje, odnose in spretnosti. Zato bi morala biti vsaka celovita ocena učencev večplastna in namenjena meritvi vseh treh. Najbolje je obvladovanje digitalne pismenosti in napredka na tem področju povezati s (končnim) izdelkom in postopkom. Poučevanje digitalne pismenosti na različnih področjih (prečne kompetence), namesto kot samostojen predmet, bo tudi vplivalo na ocenjevanje obvladovanja digitalne pismenosti in povezanega napredka.

Kaj lahko ocenimo in kaj bi morali oceniti?

Osnovni element digitalne pismenosti je kritično mišljenje, saj to učencem omogoča, da postanejo odporni v digitalnem okolju, kjer izkrivljene in neresnične novice krožijo skupaj z zanesljivimi informacijami. Ključno vprašanje, ki si ga mora zastaviti vsak učitelj, je, ali imajo učenci znanje, spretnosti in odnose za učinkovito krmarjenje po digitalnih svetovih.

Digitalno pismenost mladih je mogoče oceniti na podlagi razsežnosti, kot so: (1) njihova sposobnost, da razlikujejo med dejstvi in mnenji, (2) njihova sposobnost, da prepoznajo manipulativne strategije, (3) njihova sposobnost, da preverijo dejstva v spletnih informacijah, (4) njihova sposobnost, da na kritični, konstruktivni in ustvarjalni način iščejo, uporabljajo in ustvarjajo informacije, ter (5) njihova sposobnost, da učinkovito uporabljajo digitalne naprave.

Namig 12: Komuniciranje s sodelavci

Spoznajte, kako sodelavci ocenjujejo digitalno pismenost, če sploh, in katere instrumente uporabljajo. Nekateri instrumenti so verjetno zanesljivejši in točnejši kot drugi.

Vrste praks ocenjevanja

Pri spodbujanju digitalne pismenosti v okviru izobraževanja je mogoče učence oceniti na številne načine. Pogosti načini ocenjevanja obvladovanja področja in povezanega napredka so preverjanja znanja in spretnosti, vaše ocene in samoocene učencev ter razmislek o rezultatih preverjanj ali učnih izkušenj. Za pridobitev resnične slike znanja učencev lahko uporabite kombinacijo preverjanj in drugih vrst ocenjevanja. Že zdaj so na voljo številni viri in zanesljivi instrumenti za ocenjevanje digitalnih kompetenc učencev. Nekateri od njih so predstavljeni v **okvirih 6–8**. S takšnimi orodji se ocenijo na primer znanje in spretnosti odraslih in učencev za kritično analizo, primerjavo ter oceno verodostojnosti in zanesljivosti spletnih informacij.

Namig 13: Ocenjevanje kompetenc učencev

Pri ocenjevanju kompetenc učencev v zvezi z digitalno pismenostjo uporabljajte kombinacijo vprašanj zaprtega tipa, vprašanj odprtega tipa in kratkih esejev.

Ocenjevanje **znanja** učencev lahko vključuje teste z vprašanji, pri katerih morajo učenci našteti verodostojne vire informacij o različnih temah, opisati razliko med komentarjem in objektivnimi novicami, razlikovati med medijskimi delavci in državljani novinarji ter opisati, kako lahko algoritmi vplivajo na iskanje.

Spretnosti učencev na področju digitalne pismenosti je mogoče preveriti pri ocenjevanju, pri katerem morajo učenci opredeliti informacije, namenjene zavajanju in manipulaciji, v primerjavi z nevtralnimi ali uravnovešenimi informacijami ali opredeliti dokaze za posamezno trditev, analizo ali presojo. To lahko vključuje vprašanja, pri katerih morajo učenci oceniti zanesljivost različnih člankov, naslovov ali objav v družbenih medijih (glej primer v **okviru 6**), njihove „ocene“ pa se nato lahko uporabijo za razpravo o načinih, kako lahko izboljšajo svoje spretnosti.

Okvir 6: Primer ocenjevanja sposobnosti učencev, da prepoznajo manipulativne naslove

1. Resnično ali lažno? Označite, ali so naslednji naslovi resnični ali lažni:
   a. Vlada manipulira z mnenjem javnosti o genskem inženirstvu, da bi bili ljudje bolj naklonjeni takim tehnikam (resnično ali lažno).
   b. V Evropi in zunaj nje so odnosi do EU večinoma pozitivni (resnično ali lažno).
   c. Nekatera cepiva so polna nevarnih kemikalij in toksinov (resnično ali lažno).
2. Utemeljite odgovore na vprašanje 1 – zakaj menite, da so naslovi resnični oziroma lažni? Kako lahko ugotovite, ali so naslovi pravilni ali zavajajoči?

   Opomba: Naslova 1a in 1c sta lažna, naslov 1b pa je resničen. Naslova 1a in 1c sta primera teorij zarot. Naslov 1a manipulira s čustvi. Dober način, kako ugotoviti, kaj je pravilno, je, da se obrnete na strokovnjaka ali v zvezi z informacijami opravite preverjanje dejstev v drugih zanesljivih virih.

Spretnosti učencev za preverjanje dejstev je mogoče oceniti na podlagi nalog, pri katerih je potrebno lateralno branje[10], njihove sposobnosti za izvajanje obratnega iskanja slik in iskanja besedila z več iskalniki ter njihove sposobnosti za razkrivanje dezinformacij (npr. raven kompleksnosti). Njihove spretnosti za prepoznavanje obdelanih slik in globokih ponaredkov je mogoče oceniti s preverjanjem spretnosti za uporabo digitalnih virov za razkrivanje zavajajočih informacij.

Ocenite lahko tudi spretnosti učencev za reševanje problemov na različne načine. Predložite jim lahko „scenarije z dezinformacijami“ in zahtevate, naj poiščejo rešitve. Pri tem jih lahko vprašate, kako bi izvedli preverjanje dejstev, vnaprejšnje ali naknadno razkrivanje dezinformacij, in ocenite njihovo delo (esej, strategijo ali celo kaj bolj ustvarjalnega).

Okvir 7: Primeri vprašanj za preverjanje spretnosti učencev za izvajanje spletnega iskanja z uporabo lateralnega branja[11]

Za izpolnitev te naloge boste potrebovali približno 8 minut.

Med raziskovanjem vprašanja globalnega segrevanja naletite na spletno mesto https://friendsofscience.org. Odločite se, ali je to spletno mesto zaupanja vreden vir informacij o globalnem segrevanju. Odprete lahko tudi nov zavihek in opravite iskanje po internetu, če vam to pomaga.

1. Ali je to spletno mesto zaupanja vreden vir za učenje o globalnem segrevanju?
   - Da
   - Ne
2. Pojasnite odgovor z navedbo dokazov s spletnih strani, ki ste jih uporabili. Navedite naslove URL spletnih strani, na katere se sklicujete.

[odprto polje za odgovor]

[10] Lateralno branje je branje, pri katerem med branjem sproti preverjate, kar berete.

[11] Vir: Wineburg, S., Breakstone, J., McGrew, S., Smith, M. D. in Ortega, T. (2022), „Lateral reading on the open Internet: A district-wide field study in high school government classes“, Journal of Educational Psychology, predhodna spletna publikacija, https://doi.org/10.1037/edu0000740.

Spretnosti učencev na področju digitalne pismenosti je mogoče oceniti tudi s:

- preverjanjem njihove sposobnosti, da razlikujejo med oglasi in novicami, ali sposobnosti, da pri raziskovanju posameznega socialnega vprašanja opredelijo verodostojne vire. Tudi če učenci dnevno uporabljajo digitalna orodja, lahko nimajo spretnosti za preverjanje dejstev. Zato se lahko pri ocenjevanju med drugim preveri sposobnost učencev, da uporabijo digitalne naprave, kadar na primer raziskujejo alternativna stališča, razkrivajo neresnice in izvajajo spletna iskanja informacij (glej primer v **okviru 7** zgoraj);
- uporabo portfeljev. Učenci lahko spoznajo, kako nastanejo tako imenovane lažne novice, tako, da morajo sami ustvariti lažen tvit ali članek z lažno novico, nato pa razpravljajo, kako bi vplivali na bralce (iz razlogov, navedenih zgoraj, je pri tem potrebno skrbno usmerjanje).

Oceniti je mogoče tudi **odnose** učencev do spletnih informacij. Pomembno je, da učenci pri uporabi spletnih informacij niso „naivni". Marsikdo misli, da je „odporen" na dezinformacije, in zaupa virom, ki jih pozna. Zato je pomembno oceniti, v kakšnem obsegu menijo, da so spletne informacije verodostojne. Zavedati se morajo tudi pomena dostopanja do zanesljivih informacij. Takšna vprašanja je mogoče oceniti tako, da se od učencev zahteva, naj ocenijo, koliko spletnih informacij je zaupanja vrednih (na lestvici od „vse" do „nobena") in kako pomemben je zanje dostop do zanesljivih novic (glej **okvir 8** v nadaljevanju). Konstruktivni odnosi v zvezi z digitalno pismenostjo so **odnosi**, pri katerih posameznik preizprašuje resničnost spletnih informacij, in pozitivni **odnosi** do dostopa do zanesljivih novic.

Okvir 8: Primeri ocenjevanja odnosov učencev do informacij.[12]

1. Koliko informacij na internetu je po vašem mnenju zaupanja vrednih?

Vse ---------- Nobena

2. Kako pomembna je za vas uporaba zanesljivih informacij?

Sploh ni pomembna ---------- Zelo pomembna

3. Mislim, da za skoraj vsako stvar obstajajo številni napačni načini in samo en pravilen.

Popolnoma se strinjam ---------- Sploh se ne strinjam

4. Posameznik bi moral dokaze, ki nasprotujejo njegovim ustaljenim prepričanjem, prezreti.

Popolnoma se strinjam ---------- Sploh se ne strinjam

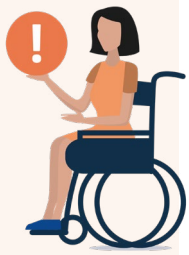
5. Menim, da so lahko drugačne predstave o tem, kaj je prav in kaj ne, ki jih imajo ljudje v drugih družbah, ustrezne zanje.

Popolnoma se strinjam ---------- Sploh se ne strinjam

6. Ljudje bi morali vselej upoštevati dokaze, ki nasprotujejo njihovim prepričanjem.

Popolnoma se strinjam ---------- Sploh se ne strinjam

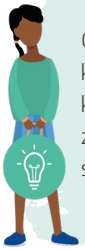
Opomba: Pri vprašanju 1 se ocenjuje, ali so učenci naivni ali skeptični v zvezi s spletnimi informacijami, pri vprašanju 2 se ocenjujejo odnosi učencev do zanesljivih novic, pri vprašanju 3 se ocenjuje dogmatičnost, pri vprašanju 4 se ocenjuje odpornost proti dejstvom, pri vprašanju 5 prilagodljivo razmišljanje, pri vprašanju 6 pa odprtost.

[12] Primeri so povzeti po Nygren, T., in Guath, M. (2022), „Students Evaluating and Corroborating Digital News", Scandinavian Journal of Educational Research, 66(4), 549-565. DOI:10.1080/00313831.2021.1897876; Roozenbeek, J., Maertens, R., Herzog, S. M., Geers, M., Kurvers, R. H., Sultan, M., in van der Linden, S. (2021), „Susceptibility to misinformation is consistent across question framings and response modes and better explained by open-mindedness and partisanship than analytical thinking", Judgment and Decision Making, še neobjavljeno.

Tudi dejavna odprtost učencev je **odnos**, ki ga je treba oceniti, saj je pozitiven odnos do sprejemanja novih dokazov in več perspektiv povezan s sposobnostmi za obvladovanje dezinformacij. To je mogoče oceniti tako, da se pri različnih dejavnostih ugotavlja, koliko so učenci pripravljeni spremeniti svoje stališče o posameznih vprašanjih, ko spoznajo, da njihovim mnenjem nasprotujejo trdni dokazi. Pomembno je oceniti tudi **odnos** učencev na spletu in njihovo etiketo v družbenih medijih. To vključuje proučitev njihovih načinov komuniciranja, na primer ko sodelujejo ali razpravljajo z drugimi na spletu. Tako ocenjevanje lahko vključuje opazovanje morebitnih osebnih napadov, žaljenja, nespoštljivosti in/ali brezčutnosti do težav drugih.

Namig 14: Razmislek o naravi ocene

Ocena presega znanje učencev o tem, kaj so dejstva, kaj je res in kaj ni, kaj je pristransko ali kaj ni. Nanaša se tudi na merjenje ravni kritičnega mišljenja učencev, njihove splošne odprtosti, odprtosti za protidokaze in sposobnosti za aktivno poslušanje. Taki odnosi so ključni za to, da lahko postanejo odgovorni in aktivni državljani.

Razmislite o naslednjem:

- Ocenite znanje, odnose in spretnosti učencev pred poukom in po njem.
- Združite številne instrumente za merjenje, zlasti tiste, ki so se izkazali za zanesljive.
- Uporabite instrumente za ocenjevanje, s katerimi se izmerijo znanje, odnosi in spretnosti.
- Sprotno posodabljajte znanja o novih in boljših instrumentih za ocenjevanje, s katerimi je mogoče pridobiti boljšo sliko obvladovanja področja in napredka učencev, zlasti zato, ker se področje digitalne pismenosti hitro razvija.
- Učencem na podlagi ocene njihovih kompetenc zagotovite povratne informacije o tem, kaj je treba izboljšati.
- Uporabite več odprtih vprašanj in nalog, s katerimi učence spodbujate k spletnemu iskanju, pred poukom in po njem.
- Prizadevajte si oceniti, v kolikšni meri učenci kritično obravnavajo informacije, ki so dogmatične po naravi in odporne proti protidokazom (nasprotje odprtosti).
- Sodelavce vprašajte, kako ocenjujejo odnose, kot sta odprtost in prilagodljivo razmišljanje. Če jih še ne ocenjujejo, se pogovorite, kako bi lahko izvajali tako ocenjevanje.

Opozorilo

Kadar pri ocenjevanju uporabljate dezinformacije, poskrbite, da učenci razumejo, katere informacije so točne in katere neresnične. Tako boste preprečili, da bi nekateri med njimi verjeli neresničnim. To je zlasti pomembno zaradi učinka stalnega vpliva, navedenega v okviru 5.

Ocene digitalne pismenosti, ki jih učenci sporočijo sami, se lahko uporabijo za razpravo, razmislek in opazovanje. Upoštevati je treba, da se lahko učenci precenijo in morda niso sposobni ustrezno oceniti svojega znanja, spretnosti in odnosov, vseeno pa se lahko razmisleki o sebi uporabijo za pridobitev nekaterih pomembnih spoznanj o njihovem mnenju o sebi in načinih, kako se lahko izboljšajo. V **okviru 9** v nadaljevanju so navedeni primeri trditev za samooceno. Te trditve so povzete po orodju Evropske komisije DigCompSAT (orodje za razmislek o sebi iz posodobljenega okvira digitalnih kompetenc DigComp 2.2)[13]. Ta mednarodni vir vam lahko pomaga pri delu.

Okvir 9: Primeri trditev za razmislek o sebi v zvezi z digitalno pismenostjo (DigComp 2.1; DigCompSAT).

- Zavedam se, da lahko različni iskalniki dajo različne rezultate iskanja, ker nanje vplivajo poslovni dejavniki (znanje/srednja raven).
- Pri uporabi iskalnika znam izkoristiti njegove napredne možnosti (spretnost/srednja raven).
- Znam poiskati spletno mesto, ki sem ga že obiskal (spretnost/osnovno).
- Znam razlikovati med promocijskimi in drugimi vsebinami, ki jih najdem ali prejmem na spletu (npr. prepoznavanje oglasa v družbenih medijih ali iskalnikih) (spretnost/srednja raven).
- Znam ugotoviti namen spletnega vira informacij (npr. obveščanje, vplivanje, zabava ali trženje) (spretnost/srednja raven).
- Kritično preverjam, ali so informacije, ki jih najdem na spletu, zanesljive (odnos/srednja raven).
- Zavedam se, da so nekatere informacije na internetu neresnične (npr. lažne novice) (znanje/osnovno).

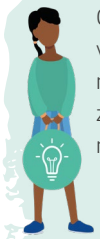
[13] DigCompSAT, na voljo na spletnem naslovu https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123226.

Posodobljeni okvir digitalnih kompetenc DigComp 2.2[14] zagotavlja tudi načine, kako oceniti znanje učencev z opazovanjem in usmerjanjem njihovega učnega procesa s specifičnimi nalogami, povezanimi z digitalno pismenostjo. Učenje učencev je mogoče oceniti z opazovanjem njihove sposobnosti za reševanje (kompleksnih) nalog, njihove ravni samostojnosti in kognitivne ravni. Za opazovanje kompetenc je treba oblikovati kategorije. Pri oceni lahko upoštevate kompleksnost naloge, raven samostojnosti, kognitivno področje (glej sliko 1) ali oblikujete podrobne kategorije glede na predlagano dejavnost in specifične dodeljene naloge.

Raven	Kompleksnost nalog	Samostojnost	Kognitivno področje
Osnovna	preproste naloge	ob usmerjanju/samostojno in ob usmerjanju, kadar je potrebno	pomnjenje
Srednja	ustrezno opredeljene in rutinske naloge ter preprosti problemi/naloge ter ustrezno opredeljeni in nerutinski problemi	samostojno in v skladu z mojimi potrebami	razumevanje
Napredna	različne naloge in problemi/ najustreznejše naloge	vodenje drugih/sposobnost prilagajanja drugim v zapletenih okoliščinah	uporabljanje/ocenjevanje/ ustvarjanje

Znanje, spretnosti in odnose, ki jih morajo učenci razviti, lahko bolje opredelite in podprete učni proces, če na primer proučite, ali so učenci razvili učinkovite metode iskanja za osebne namene (npr. brskanje po seznamu najbolj priljubljenih filmov), izobraževalne namene (npr. raziskovanje različnih razlag zgodovinskih dogodkov) in poklicne namene (npr. iskanje ustreznih objav prostih delovnih mest). Preverite lahko tudi, ali se učenci znajo spopasti s preveliko količino informacij (npr. povečanjem količine neresničnih ali zavajajočih informacij med izbruhom bolezni) s prilagoditvijo osebnih metod in strategij za iskanje.

Namig 15: Ocenjevanje raziskovalnih spretnosti učencev

Ocenite sposobnost učencev za raziskovanje ključnih digitalnih vprašanj. Učencem dajte na primer nalogo, naj na spletu raziščejo in opredelijo, katere vrste tehnologije se uporabljajo za izdelavo cenenih in globokih ponaredkov. Takšne raziskovalne spretnosti jim bodo koristile na vseh področjih.

Razmislite o naslednjem:

- Učencem naročite, naj sami ocenijo svojo raven obvladovanja področja in napredka. Poleg tega naj določijo svoje cilje v zvezi z ravnjo digitalnih kompetenc.
- Uporabite mednarodno razvite okvire, kot je posodobljeni okvir digitalnih kompetenc DigComp 2.2[15]. Načrtuje se, da bo na voljo v vseh uradnih jezikih EU.
- Uporabite vrstniške ocene in portfelje.
- Ocenjevanje dela v majhnih skupinah običajno vključuje oceno na ravni skupine in na ravni posameznika.
- Učencem naročite, naj pripravijo naracije, ki nasprotujejo dezinformacijskim kampanjam, usmerjenim proti nekaterim ranljivim skupnostim. Skupaj z drugimi učenci ocenite „moč“ protinaracij (kako prepričljive so in zakaj).

[14] Prav tam.

[15] https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415

Ocena učinkovitih izobraževalnih pristopov v zvezi z digitalno pismenostjo

Poleg ocenjevanja kompetenc učencev je vselej dobro vedeti, ali imajo vaši pristopi k poučevanju želeni učinek. Na splošno so vselej mogoče izboljšave. Če je učna ura, enota ali program učinkovit, bi morali učenci dosegati boljše rezultate pri nekaterih od zgoraj navedenih vprašanj za ocenjevanje, na primer pri prepoznavanju zavajajočih naslovov ali preverjanju dejstev na spletu po koncu dejavnosti. Z meritvijo pred začetkom in po zaključku boste pridobili pomembne vpoglede v to. Če uporabljate vprašanja za ocenjevanje znanja, spretnosti in odnosov učencev, navedena v okvirih 6 in 7, lahko ugotovite, česa so se naučili in kaj jim tudi po obravnavi povzroča težave.

Nato se pojavi vprašanje, kako lahko najbolje ocenite svoj in/ali šolski program digitalne pismenosti (npr. Katera orodja je treba uporabiti za posamezne namene? Katere vidike je mogoče in bi jih bilo treba oceniti? Kako dostopati do uporabnih, zanesljivih obstoječih orodij? Koga je treba vključiti v oceno?). Učinek se lahko oceni na različne načine, najučinkovitejši pa je verjetno tisti, pri katerem se uporabijo veljavne in zanesljive meritve učenja učencev. Z ocenami učencev o tem, kako je potekalo poučevanje in česa so se naučili, se lahko pridobijo koristne informacije, vendar so te ocene pogosto netočne, zlasti če odgovori niso anonimni. Poleg tega lahko učenci menijo, da morajo podati določen (družbeno zaželen) odgovor zaradi normativnega pritiska. Ocena učinka izobraževanja v podporo digitalni pismenosti je torej zelo pomembna, vendar tudi zapletena.

Če imate to možnost, lahko v sodelovanju z raziskovalci, ki se želijo naučiti več o digitalni pismenosti v praksi, opravite podrobnejšo oceno, ki lahko koristi vam in vašim sodelavcem.

Namig 16: Povezovanje z univerzami

Univerze pogosto iščejo priložnosti, da bi njihovi profesorji ali študenti ocenili programe (digitalne pismenosti), čeprav lahko to od učiteljev/izobraževalcev zahteva veliko časa. Vzpostavitev povezave in sodelovanje z lokalno univerzo (npr. oddelkom za komunikologijo) sta lahko koristna za vas in za šolo. Končni cilj je izboljšati način poučevanja in ocenjevanja digitalne pismenosti v šoli. Tudi nekatere NVO imajo ustrezno strokovno znanje.

Razmislite o naslednjem:

- Pogovorite se z ravnateljem o sodelovanju z lokalno univerzo ali NVO za izvedbo ocene načina poučevanja digitalne pismenosti v šoli.
- Poiščite ocenjevalna orodja na spletu, ki so šoli lahko na voljo brezplačno ali ob zelo nizkih stroških.
- Proučite orodje SELFIE[16], ki lahko šoli pomaga izboljšati uporabo tehnologije za poučevanje in učenje.

Če povzamemo, je mogoče digitalno pismenost učencev ter programe in pristope, ki jih vi in vaši sodelavci uporabljate, oceniti na številne načine. Že zdaj so na voljo številni zanesljivi (večinoma brezplačni) instrumenti.

Opomba glede virov

Če vas zanimajo dodatni izobraževalni viri, je obsežen seznam virov na voljo v končnem poročilu, priloženem tem smernicam.

[16] https://education.ec.europa.eu/sl/selfie

Urad za publikacije
Evropske unije